

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS

JULIANE KOKOTT

14 päivänä lokakuuta 2004¹

Sisällys

I Johdanto	I - 3570
II Asiaa koskeva lainsäädäntö	I - 3570
A Yhteisön oikeus	I - 3570
1) Yleistä	I - 3570
2) Asiaa koskevat ensimmäisen direktiivin säännökset	I - 3571
3) Asiaa koskevat neljännen direktiivin säännökset	I - 3572
4) Seitsemännen direktiivin säännökset	I - 3573
B Kansallinen lainsäädäntö	I - 3574
1) Aikaisempi oikeustila	I - 3574
2) Uusi oikeustila	I - 3575
3) Yleiset rikosoikeudelliset säännökset	I - 3578
III Tosiseikasto, pääasian oikeudenkäynti ja ennakkoratkaisukysymykset	I - 3579
A Yleistä	I - 3579
B Asia C-387/02, Silvio Berlusconi	I - 3581
C Asia C-391/02, Sergio Adelchi	I - 3582
D Asia C-403/02, Marcello Dell'Utri ym.	I - 3585
E Menettely yhteisöjen tuomioistuimessa	I - 3586

¹ — Alkuperäinen kieli: saksa.

IV Oikeudellinen arviointi	I - 3586
A Ennakkoratkaisupyyntöjen tutkittavaksi ottaminen	I - 3586
1) Tosiseikaston kuvaus	I - 3586
2) Sovellettavan lainsäädännön kuvaaminen	I - 3587
3) Ennakkoratkaisun merkitys	I - 3588
4) Päätelmä	I - 3591
B Ennakkoratkaisukysymysten asiasisällön arvioiminen	I - 3591
1) Ensimmäisen direktiivin 6 artiklan aineellinen soveltamisala	I - 3591
2) Virheellisten yhtiötietojen antamista koskevien seuraamusten asianmukaisuudesta	I - 3596
a) Seuraamusten tehokkuus, oikeasuhteisuus ja varoittavuus	I - 3596
b) Toleranssirajat	I - 3599
c) Rikossyytteen nostamista koskevat vanhentumisajat	I - 3602
d) Porrastettu seuraamusjärjestelmä ja asianomistajan rangaistusvaatimuksen esittämistä koskeva edellytys	I - 3605
e) Siviilioikeuden, rikosoikeuden ja hallintorikosoikeuden asiayhteys kokonaisuutena arvioiden	I - 3607
C Sen, että jäsenvaltioiden säännökset ovat ristiriidassa direktiivien kanssa, vaikutus kansallisissa tuomioistuimissa vireillä oleviin rikosoikeudenkäynteihin	I - 3610
1) Kansallisten tuomioistuinten velvollisuus taata yhteisön oikeussääntöjen soveltaminen	I - 3611
2) Direktiivien soveltamiselle rikosoikeudenkäynnissä asetetut rajat	I - 3612
a) Oikeuskäytännössä kehitetyt periaatteet	I - 3613
b) Periaatteiden käsitteleminen nyt käsiteltävien asioiden kannalta	I - 3614
3) Lievenmän rikoslain taannehtiva soveltaminen	I - 3617
4) Päätelmä	I - 3620
V Ratkaisuehdotus	I - 3621
	I - 3569

I Johdanto

1. Kahdessa italialaisessa tuomioistuimessa, Tribunale di Milanossa ja Corte di Appello di Leccessä (jäljempänä myös kansalliset tuomioistuimet), on vireillä useita rikosoikeudenkäyntejä, joissa vastaajia syytetään virheellisten yhtiötietojen antamisesta (italian kielellä: *false comunicazioni sociali*); puhekielessä näistä menettelytavoista käytetään yleensä myös nimitystä ”kirjanpidon väärentäminen”.

2. Näiden tekojen ja niitä koskevan tutkimuksen aloittamisen jälkeen Italian lainsäätäjä on lieventänyt sovellettavia rikostunnusmerkkistöjä ja vaikeuttanut rikossyytteen nostamista aikaisempaan oikeustilaan nähden. Kansalliset tuomioistuimet haluavat tämän lainmuutoksen vuoksi lähinnä tietää, mitä on ymmärrettävä tarkoitettavan virheellisten yhtiötietojen antamisesta määrättävillä asianmukaisilla seuraamuksilla. Ne tiedustelevat myös, onko sovellettavissa yhteisön direktiiveissä tarkoitettu *virheellisten* yhtiötietojen antaminen rinnastettava yhtiötietojen *antamatta jättämiseen*.

3. Siltä varalta, että Italian lainmuutoksen kaltainen sääntely olisi ristiriidassa sovellettavien yhteisön direktiivien kanssa, on lisäksi selvitettävä, voidaanko rikosoikeudenkäynnissä soveltaa vastaajien eduksi taannehti-

vasti lievempää, myöhemmin annettua rikoslakia, vaikka se olisi yhteisön oikeuden vastainen.

II Asiaa koskeva lainsäädäntö

A Yhteisön oikeus

1) Yleistä

4. EY 44 artiklan 1 kohtaan sisältyy oikeudellinen perusta sijoittautumisvapauden täytäntöönpanoa koskevien direktiivien antamiselle. Kyseisen määräyksen 2 kohdan g alakohdan mukaan on neuvoston ja komission tehtävänä

”sovitta[a] tarpeen mukaan yhteen ja pyrki[ä] tekemään samanvertaisiksi ne takeet, joita jäsenvaltioissa edellytetään 48 artiklan toisessa kohdassa tarkoitetuilta yhtiöiltä niin yhtiön jäsenten kuin ulkopuolisten etujen turvaamiseksi”.

5. Yhteisö on antanut useita yhtiöoikeudellisia direktiivejä. Nyt käsiteltävän asian kannalta merkityksellisiä ovat erityisesti

- niiden takeiden yhteensovittamisesta samanveroisiksi, joita jäsenvaltioissa vaaditaan perustamissopimuksen 58 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuilta yhtiöiltä niiden jäsenten sekä ulkopuolisten etujen suojaamiseksi, 9 päivänä maaliskuuta 1968 annettu ensimmäinen neuvoston direktiivi 68/151/ETY² (jäljempänä ensimmäinen direktiivi tai direktiivi 68/151) ja

- yhtiömuodoltaan tietynlaisten yhtiöiden tilinpäätöksistä perustamissopimuksen 54 artiklan 3 kohdan g alakohdan nojalla 25 päivänä heinäkuuta 1978 annettu neljäs neuvoston direktiivi 78/660/ETY³ (jäljempänä neljäs direktiivi tai direktiivi 78/660)

joita sovelletaan Italiassa seuraaviin pääomayhtiöihin: *società per azioni* (osakeyhtiö, lyhenne SpA), *società in accomandita per*

azioni (osakkeisiin perustuva kommandiittiyhtiö) ja *società a responsabilità limitata* (rajavastuuyhtiö, lyhenne: Srl).⁴

6. Lisäksi on mainittava konsolidoiduista tilinpäätöksistä perustamissopimuksen 54 artiklan 3 kohdan g alakohdan nojalla 13 päivänä kesäkuuta 1983 annettu seitsemäs neuvoston direktiivi 83/349/ETY⁵ (jäljempänä seitsemäs direktiivi tai direktiivi 83/349).⁶

2) Asiaa koskevat ensimmäisen direktiivin säännökset

7. Ensimmäisen direktiivin 2 artiklan 1 kohdan f alakohdassa veloitetaan jäsenvaltiot toteuttamaan tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että yhtiöt julkistavat ainaikin taseen ja tuloslaskelman jokaiselta tilikaudelta. Säännöksessä ilmoitetaan myös,

4 — Vrt. ensimmäisen direktiivin 1 artikla ja neljännen direktiivin 1 artiklan 1 kohta.

5 — EYVL L 193, s. 1. ETY:n perustamissopimuksen 54 artiklan 3 kohta vastaa EY 44 artiklan 2 kohta.

6 — Ensimmäistä, neljättä ja seitsemättä direktiiviä on muutettu viimeksi Tšekin tasavallan, Viron tasavallan, Kyproksen tasavallan, Latvian tasavallan, Liettuan tasavallan, Unkarin tasavallan, Maltan tasavallan, Puolan tasavallan, Slovenian tasavallan ja Slovakian tasavallan liittymisehdoista ja niiden sopimusten mukautuksista, joihin Euroopan unioni perustuu, tehdyn asiakirjan (EYVL 2003, L 236, s. 338) liitteessä II olevalla 4 jaksolla. Tämän ennakkoratkaisumenettelyn kannalta merkitykselliset säännökset sisältyivät kuitenkin direktiivin alkuperäiseen sanamuotoon, ellei jäljempänä muuta todeta. Ajallisista syistä myöskään ensimmäiseen direktiiviin 15.7.2003 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2003/58/EY (EYVL L 221, s. 13) 1 artiklalla tehdyllä muutoksilla ei ole merkitystä tässä tapauksessa.

2 — EYVL L 65, s. 8. ETY:n perustamissopimuksen 58 artikla vastaa EY 48 artiklaa.

3 — EYVL L 222, s. 11. ETY:n perustamissopimuksen 54 artiklan 3 kohta vastaa EY 44 artiklan 2 kohta.

että neuvosto antaa kahden vuoden kuluessa ensimmäisen direktiivin antamisesta direktiivin, joka koskee taseen ja tuloslaskelman tietojen yhteensovittamista.

9. Ensimmäisen direktiivin 6 artiklan ensimmäisessä luetelmakohdassa vaaditaan, että jäsenvaltioiden on säädettävä ”asianmukaiset seuraamukset sen varalta, ettei tasetta ja tuloslaskelmaa julkisteta 2 artiklan 1 kohdan f alakohdassa säädetyllä tavalla”.

8. Ensimmäisen direktiivin 3 artiklan 1–3 kohdassa säädetään seuraavaa:

3) Asiaa koskevat neljännen direktiivin säännökset

”1. Jokaisessa jäsenvaltiossa on oltava kullakin siellä rekisteröidylle yhtiölle joko keskusrekisterissä, kaupparekisterissä tai yhtiörekisterissä oma asiakirjavihkonsa.

10. Neljännen direktiivin 2 artiklassa säädetään muun muassa seuraavaa:

2. Kaikki asiakirjat ja tiedot, jotka on 2 artiklan mukaan julkistettava, on otettava asiakirjavihkoon tai merkittävä rekisteriin; rekisterimerkintöjen perusteiden on aina ilmentävä asiakirjavihkosta.

”1. Tilinpäätös käsittää taseen, tuloslaskelman ja liitetiedot. Nämä asiakirjat muodostavat yhden kokonaisuuden.

2. Ne on laadittava selkeästi ja tämän direktiivin säännösten mukaisesti.

3. Edellä 2 artiklassa tarkoitetuista asiakirjoista ja tiedoista on annettava kirjallisesta hakemuksesta jäljennöksiä tai otteita hintaan, joka ei saa olla niistä aiheutuvia hallinnollisia kustannuksia suurempi. — —”

3. Tilinpäätöksen on annettava oikea ja riittävä kuva yhtiön varoista ja vastuista, rahoitusasemasta sekä tuloksesta.

4. Jollei tämän direktiivin säännöksiä soveltaminen riitä 3 kohdassa tarkoitetun oikean ja riittävän kuvan antamiseksi, on annettava lisätietoja.

5. Jos jonkin tämän direktiivin säännöksen soveltaminen poikkeustapauksissa johtaa ristiriitaan 3 kohdan kanssa, tuosta säännöksestä on poikettava, jotta voidaan antaa 3 kohdassa tarkoitettu oikea ja riittävä kuva.
— —”

11. Neljännen direktiivin 47 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa säädetään seuraavaa:

”Asianmukaisesti vahvistettu tilinpäätös sekä toimintakertomus ja tilintarkastuksen suorittamisesta vastuussa olevien henkilöiden kertomus julkistetaan noudattaen kunkin jäsenvaltion lainsäädännössä säädettyä, direktiivin 68/151/ETY 3 artiklan mukaista menettelyä.”

12. Neljännen direktiivin⁷ 47 artiklan 1 a kohdan sanamuoto on seuraava:

7 — Neljäs direktiivi sellaisena kuin se on muutettuna tilinpäätöksistä annetun direktiivin 78/660/ETY ja konsolidoiduista tilinpäätöksistä annetun direktiivin 83/349/ETY muuttamisesta niiden soveltamisalan osalta 8 päivänä marraskuuta 1990 annetulla neuvoston direktiivillä 90/605/ETY (EYVL L 317, s. 60; jäljempänä direktiivi 90/605).

”[Kyseisen yrityksen] jäsenvaltio voi vapauttaa sen velvollisuudesta julkistaa tilinpäätöksensä direktiivin 68/151/ETY 3 artiklan mukaisesti, jos tilinpäätös on yleisön saatavilla sen kotipaikassa ja jos — —.

Tilinpäätöksestä on voitava pyynnöstä saada jäljennös. Jäljennöksestä perittävä korvaus ei saa olla siitä aiheutuvia hallinnollisia kustannuksia suurempi. On säädettävä asianmukaiset seuraamukset sen varalta, ettei tässä artiklassa säädettyjä julkistamisvelvollisuuksia noudateta.”

13. Neljännen direktiivin 51 artiklan 1 kohdan mukaan yhtiöiden on annettava tilinpäätöksensä yhden tai useamman sellaisen henkilön tarkastettavaksi, joka on kansallisen lainsäädännön mukaan hyväksytty tilintarkastajaksi.

4) Seitsemännen direktiivin säännökset

14. Seitsemännen direktiivin 16 artiklaan sisältyvät konsernien konsolidoitua tilinpäätöstä koskevat säännökset, jotka olennaisilta osin vastaavat neljännen direktiivin 2 artiklan säännöksiä: konsolidoidussa tilinpäätöksessä

on etenkin annettava oikea ja riittävä kokonaiskuva siihen sisällytettyjen yritysten varoista ja vastuista, rahoitusasemasta sekä tuloksesta. Seitsemännen direktiivin 37 artikla vastaa neljännen direktiivin 51 artiklaa, ja siinä säädetään konsolidoidun tilinpäätöksen tarkastusvelvollisuudesta. Seitsemännen direktiivin 38 artiklan 1 kohdassa viitataan konsolidoidun tilinpäätöksen julkistamisen osalta samalla tavoin ensimmäisen direktiivin 3 artiklaan, kuten jo neljännessä direktiivissä (47 artiklan 1 kohdan ensimmäinen alakohta) tehdään tilinpäätösten osalta. Lisäksi seitsemännen direktiivin 38 artiklan 6 kohdassa veloitetaan jäsenvaltiot säättämään asianmukaiset seuraamukset sen varalta, ettei julkistamisvelvollisuuksia noudateta.

1) Aikaisempi oikeustila

16. Aikaisemman oikeustilan perusteella virheellisten yhtiötietojen antaminen oli Italiassa Codice Civilen¹⁰ 2621 §:n (jäljempänä Codice Civilen vanha 2621 §) nojalla rangaistava teko. Tämän säännöksen sanamuoto oli seuraava:

”Ellei teko muodosta vakavampaa rikosta, siitä on tuomittava enintään viiden vuoden vankeusrangaistus ja 2 000 000–20 000 000 Italian liiran (ITL) suuruinen sakko:

B Kansallinen lainsäädäntö

15. Nyt käsiteltävän asian kannalta merkityksellisiä Italian oikeussääntöjä muutettiin olennaisesti 16.4.2002 voimaan tulleella 11.4.2002 annetulla tasavallan presidentin decreto legislativo⁸ nro 61 (jäljempänä decreto legislativo nro 61/02).⁹ Seuraavassa esitetään tästä syystä ensin aikaisempi ja sen jälkeen uusi, tällä hetkellä voimassa oleva oikeustila.

1. yhtiön perustajalle, perustajina olleille osakkaille, hallituksen jäsenille, johtajille, hallintoneuvoston jäsenille ja selvitysmiehille, jotka ovat toimintakertomuksissa, tilinpäätöksissä tai muissa yhtiön ilmoituksissa antaneet petoksellisesti totuudenvastaisia tietoja yhtiöjärjestyksestä tai yrityksen varoista ja vastuista taikka salanneet kokonaan tai osittain niihin liittyviä tosiseikkoja; — —.”

17. Codice Civilen 2621 §:n silloisen sanamuodon mukaan kyseessä oli virallisen

⁸ — Laintasoinen asetus.

⁹ — Decreto legislativo on julkaistu 15.4.2002 GURI:ssa nro 88, s. 4. Se perustuu 3.10.2001 annetun lain nro 366 11 §:ssä annettuun parlamentin valtuutukseen (GURI nro 234, 8.10.2001).

¹⁰ — Italian siviililakikirja.

syytteen alainen rikos (*delitto*), jota koski kymmenen vuoden vanhentumisaika. Vanhentumisajan keskeydyttyä se jatkui vielä viisi vuotta.¹¹

2) Uusi oikeustila

20. Decreto legislativolla nro 61/02 korvattiin mm. Codice Civilen vanha 2621 § seuraavilla kahdella säännöksellä:

18. Italian oikeuskäytännön mukaan Codice Civilen 2621 §:llä ei pyritty suojelemaan yksinomaan osakkaiden ja velkojien erityisiä intressejä vaan myös turvaamaan yleinen etu sääntelemällä kauppayhtiöiden toimintatapoja. Säännöksen suojelutarkoitus ulottui kaikkeen toimintaan, jonka tarkoituksena oli muuttaa yhtiön objektiivista tilannetta.¹²

"2621 § (Virheelliset yhtiötiedot)

19. Raskauttavana seikkana pidettiin aikaisemman oikeustilan perusteella sitä, jos vanhassa 2621 §:ssä tarkoitettu virheellisten yhtiötietojen antamisesta aiheutui yritykselle merkittävää vahinkoa; Codice Civilen 2640 §:n (jäljempänä Codice Civilen vanha 2640 §) nojalla rangaistusta korotettiin tällöin lisäämällä siihen jopa puolet alkuperäisestä seuraamuksesta.

Ellei 2622 §:ssä säädetä toisin, hallituksen jäsenet, johtajat, hallintoneuvoston jäsenet ja selvitysmiehet, jotka osakkaita tai yleisöä harhaanjohtaakseen ja itselleen tai toiselle perusteetonta etua saadakseen antavat tilinpäätöksissä, toimintakertomuksissa tai muissa lakisääteisissä osakkaille tai julkisuuteen annettavissa yhtiötä koskevissa ilmoituksissa totuudenvastaisia tietoja, myös silloin, kun niihin liittyy arviointikysymyksiä, tai jättävät antamatta tietoja, joiden antamisesta säädetään laissa ja jotka koskevat yhtiön tai konsernin, johon se kuuluu, taloudellista asemaa, varoja ja vastuuta tai rahoitusasemaa, sellaisella tavalla, joka on omiaan luomaan vastaanottajissa virheellisen kuvan tästä tilanteesta, on tuomittava vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi ja kuudeksi kuukaudeksi.

11 — Ks. asiassa C-391/02 esitetyn ennakkoratkaisupyynnön 42 kohta.

12 — Näin Corte di Appello di Lecce asiassa C-391/02 esittämänsä ennakkoratkaisupyynnön 19 ja 20 kohdassa, jossa vedotaan Italian Corte Suprema di Cassazione viidennen jaoston 20.2.2001 antamaan tuomioon nro 6889.

Teosta on tuomittava sama rangaistus myös siinä tapauksessa, että tiedot koskevat omaisuutta, joka yhtiöllä on hallinnassaan tai hoidettavanaan kolmannen osapuolen lukuun.

Teko ei ole rangaistava, mikäli totuudenvastaisilla tiedoilla tai tietojen antamatta jättämisellä ei vääristetä merkittäväällä tavalla yhtiön tai konsernin, johon se kuuluu, taloudellista asemaa, varoja ja vastuita tai rahoitusasemaa koskevaa kuvaa. Teko ei ole missään tapauksessa rangaistava silloin, kun totuudenvastaisilla tiedoilla tai tietojen antamatta jättämisellä muutetaan tilikauden taloudellista tulosta ennen veroja enintään 5 prosentilla tai netto-omaisuutta enintään 1 prosentilla.

Missään tapauksessa teko ei ole rangaistava, mikäli se perustuu arvioihin, jotka erikseen tarkasteltuina poikkeavat enintään 10 prosenttia todellisista luvuista.

2622 § (Virheellisten yhtiötietojen antaminen osakkaiden ja velkojien vahingoksi)

Hallituksen jäsenet, johtajat, hallintoneuvoston jäsenet ja selvitysmiehet, jotka osakkaita tai yleisöä harhaanjohtaakseen ja itselleen tai toiselle perusteetonta etua saadakseen antavat tilinpäätöksissä, toimintakertomuksissa tai muissa lakisääteisissä osakkaille tai julki-

suuteen annettavissa yhtiötä koskevissa ilmoituksissa totuudenvastaisia tietoja, myös silloin, kun niihin liittyy arviointikysymyksiä, tai jättävät antamatta tietoja, joiden antamisesta säädetään laissa ja jotka koskevat yhtiön tai konsernin, johon se kuuluu, taloudellista asemaa, varoja ja vastuita tai rahoitusasemaa, sellaisella tavalla, joka on omiaan luomaan vastaanottajissa virheellisen kuvan tästä tilanteesta, ja tästä aiheutuu vahinkoa osakkaiden tai velkojien omaisuudelle, on tuomittava vahinkoa kärsineiden rangaistusvaatimuksen perusteella vankeuteen vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään kolmeksi vuodeksi.

Menettely pannaan vireille asianomistajan rangaistusvaatimuksen perusteella myös silloin, kun teko muodostaa muun rikoksen, vaikka se olisi ankarammin rangaistava, ja aiheuttaa vahinkoa muiden henkilöiden kuin osakkaiden ja velkojien omaisuudelle, ellei vahinkoa aiheudu valtion, muiden julkisyhteisöjen tai julkisten laitosten taikka Euroopan yhteisöjen omaisuudelle.

Mikäli kyseessä ovat yhtiöt, joihin sovelletaan 24.2.1998 annetun decreto legislativon nro 58 IV osan III osaston II jakson säännöksiä, 1 momentissa säädetystä teosta tuomittava vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään neljäksi vuodeksi, ja rikos on virallisen syytteen alainen.

Tämän pykälän 1 ja 3 momentissa tarkoitettuja teoista säädetty rangaistus on tuomit-

tava myös siinä tapauksessa, että tiedot koskevat omaisuutta, joka yhtiöllä on hallinnassaan tai hoidettavanaan kolmannen osapuolen lukuun.

lyhentynyt kolmeen vuoteen, ja vanhentumissajan keskeytyessä teko vanhenee viimeistään yhteensä neljän vuoden ja kuuden kuukauden kuluttua.

Tämän pykälän 1 ja 3 momentissa säädetyt teot eivät ole rangaistavia, mikäli totuudenvastaisilla tiedoilla tai tietojen antamatta jättämisellä ei vääristetä merkittävällä tavalla yhtiön tai konsernin, johon se kuuluu, taloudellista asemaa, varoja ja vastuita tai rahoitusasemaa koskevaa kuvaa. Teko ei missään tapauksessa eivät ole rangaistava silloin, kun totuudenvastaisilla tiedoilla tai tietojen antamatta jättämisellä muutetaan tilikauden taloudellista tulosta ennen veroja enintään 5 prosentilla tai netto-omaisuutta enintään 1 prosentilla.

Missään tapauksessa teko ei ole rangaistava, mikäli se perustuu arvioihin, jotka erikseen tarkasteltuina poikkeavat enintään 10 prosenttia todellisista luvuista.”

21. Edellä siteerattua Codice Civilen uutta 2621 §:ää voidaan pitää uuteen 2622 §:ään nähden toissijaisena.¹³ Aikaisempaan oikeustilaan nähden lievemmän rangaistuksen vuoksi uudessa 2621 §:ssä on enää kyse vain rikkomuksesta (*contravvenzione*); vastaavasti vanhentumisaika on nyttemmin

22. Codice Civilen uuden 2622 §:n 1 momenttiin otetun asianomistajan rangaistusvaatimusta koskevan uuden edellytyksen osalta decreto legislativon nro 61/02 5 §:ssä on siirtymäsäännös. Sen mukaan rangaistusvaatimusten esittämisen määräaika teoista, jotka on tehty ennen decreto legislativon nro 61/02 voimaantuloa, alkaa kuluu sen voimaantulosta.

23. Codice civilen 2630 §:ssä, sellaisena kuin se on muutettuna decreto legislativolla nro 61/02 (jäljempänä Codice Civilen uusi 2630 §) säädetään vähintään 206 ja enintään 2 065 euron suuruisen sakkojen määräämisestä, mikäli lakisääteisiä yhtiötietoja ei ole annettu määräajassa. Sakkoa korotetaan kolmanneksella, mikäli tilinpäätösasiakirjoja ei ole toimitettu.

24. Tämän lisäksi on mainittava uusi yhtiöitä koskeva sakkosäännös, joka annettiin niin ikään decreto legislativolla nro 61/02. Sitä ei tosin lisätty Codice Civileen, vaan siitä tuli 8.6.2001 annetun decreto legislativon

13 – Näin on todennut Tribunale di Milano nimenomaisesti asiassa C-403/02 esittämässään ennakkoratkaisupyyntönsä.

nro 231¹⁴ (jäljempänä decreto legislativo nro 231/01) 25 b §, ja siinä säädetään ”yhtiöiden hallinnollisesta vastuusta”¹⁵ seuraavasti:

c) totuudenvastaisten yhtiötietojen antamisesta osakkaiden tai velkojien vahingoksi Codice Civilen 2622 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla 200–400 yksikön suuruinen sakkorangaistus;

”1. Codice Civilessä säädettyjen yhtiöoikeuden alaan kuuluvien rikosten osalta määrätään seuraavat sakkorangaistukset, mikäli hallituksen jäsenet, johtajat tai selvitysmiehet ovat ne tehneet yhtiön edun vuoksi taikka mikäli heidän valvonnassaan olevat henkilöt ovat ne näin tehneet, sikäli kuin tekoa ei olisi toteutettu, jos ensin mainitut henkilöt olisivat harjoittaneet valvontaa asemaansa liittyvien velvoitteiden mukaisesti:

— —.

3. Mikäli yhtiö on saanut 1 momentissa mainittujen rikosten vuoksi merkittäviä voittoja, sakkorangaistusta korotetaan kolmanneksella.”

a) totuudenvastaisten yhtiötietojen antamisesta Codice Civilen 2621 §:n mukaisesti 100–150 yksikön suuruinen sakkorangaistus;

3) Yleiset rikosoikeudelliset säännökset

25. Rangaistusten lakisidonnaisuuden periaate on vahvistettu Italian perustuslain 25 §:n 2 momentissa ja Codice Penalen¹⁶ 2 §:n 1 momentissa.

b) totuudenvastaisten yhtiötietojen antamisesta osakkaiden tai velkojien vahingoksi Codice Civilen 2622 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla 150–330 yksikön suuruinen sakkorangaistus;

26. Sen varalta, että tekoaikana sovellettava rikoslaki ja myöhempi rikoslaki poikkeavat toisistaan, Codice Penalen 2 §:n 3 momentissa säädetään, että on sovellettava aina sitä lakia, jonka säännökset ovat syytetyn kannalta edullisimmat, ellei asiassa ole jo annettu lainvoimaista tuomiota.

14 — GURI nro 140, 19.6.2001.

15 — Se, että kyseessä ovat yhtiöille määrättävät seuraamukset, ilmenee decreto legislativo nro 61/02 3 artiklan otsikosta sekä decreto legislativo nro 231/01 kokonaisasiayhteydestä, sillä siinä säännellään oikeushenkilöiden, yhtiöiden ja yhdistysten hallinnollista vastuuta, olivatpa nämä oikeushenkilöitä tai eivät (”responsabilità amministrativa delle persone giuridiche, delle società e delle associazioni anche prive di personalità giuridica”).

16 — Italian rikoslakikirja.

27. Rikossyytteen nostamista ja ajamista koskevista vanhentumisajoista Italian oikeudessa säädetään erityisesti seuraavaa: Codice Penalen 157 §:n mukaan rangaistava teko vanhenee muun muassa seuraavien määräaikojen mukaisesti:

- kymmenessä vuodessa, mikäli kyseessä on rikos, josta on laissa säädetty vähintään viiden vuoden vapausrangaistus
- viidessä vuodessa, mikäli kyseessä on rikos, josta on laissa säädetty alle viiden vuoden vapausrangaistus tai sakkorangaistus
- kolmessa vuodessa, mikäli kyseessä on rikkomus, josta on laissa säädetty vapausrangaistus.

Codice Penalen 160 §:n 3 momentissa säädetään, että mikäli vanhentuminen keskeytyy, vanhentumisaika alkaa kulua uudelleen keskeytymispäivästä. Mikäli keskeytyksiä on useita, vanhentumisaika alkaa kulua viimeisestä keskeytyksestä; kuitenkin 157 §:ssä säädettyjä määräaikoja ei saa missään tapauksessa pidentää enemmän kuin puolet alkuperäisestä.

III Tosiseikasto, pääasian oikeudenkäynti ja ennakkoratkaisukysymykset

A Yleistä

28. Kaikkien kolmen pääasian oikeudenkäyntien vastaajia syytetään virheellisten yritystietojen antamisesta, ja kaikki nämä teot on tehty ja niitä koskeva rikosoikeudenkäynti pantu vireille ennen decreto legislativo nro 61/02 voimaantuloa eli silloin, kun Italiassa sovellettiin vielä Codice Civilen vanhaa 2621 §:ää.

29. Rikosoikeudenkäyntien aikana tuli voimaan decreto legislativo nro 61/02. Tästä syystä vastaajat vetoavat nyt siihen, että heihin pitäisi soveltaa Codice Civilen uutta 2621 §:ää ja uutta 2622 §:ää, mikä kansallisten tuomioistuinten antamien tietojen mukaan merkitsisi sitä, että heille ei voitaisi määrätä rangaistusta.

30. Kansalliset tuomioistuimet korostavat lähinnä seuraavia uuteen oikeustilaan liittyviä tietoja:

31. Sekä Codice Civilen uudessa 2621 §:ssä että uudessa 2622 §:ssä on alennettu merkittävästi virheellisten yhtiötietojen antamisesta

säädettyä rangaistusta aikaisempaan oikeustilaan nähden. Esimerkiksi Tribunale di Milano toteaa Codice Civilen uudesta 2621 §:stä asiassa C-403/02, että ”rikollisesta menettelystä on säädetty määrällisesti naurettavia seuraamuksia” ja säädetyt seuraamukset ”ovat lähes aina lyhyempiä kuin kahden vuoden vapausrangaistuksia, joten ne voidaan määrätä ehdollisina”.

32. Codice Civilen uusien 2621 §:n ja 2622 §:n vertailu osoittaa, että uusi sääntely eroaa sen mukaan, onko virheellisiä yhtiötietoja annettu osakkaiden tai velkojien vahingoksi vai ei. Ainoastaan siinä tapauksessa, että tällaista vahinkoa aiheutetaan, teko luokitellaan edelleen rikokseksi (Codice Civilen uusi 2622 §), muussa tapauksessa ainoastaan rikkomukseksi (Codice Civilen uusi 2621 §).

33. Teon luokittelu rikokseksi tai rikkomukseksi ei ilmene yksinomaan eri rangaistuksina, vaan sillä on myös huomattavia käytännön vaikutuksia. Esimerkiksi liitännäisrikokset, kuten rahanpesu tai kätkemisrikos, edellyttävät rikosta, mutta tällaisia rikoksia ei sen sijaan voi olla olemassa pelkän Codice Civilen uudessa 2621 §:ssä säädetyntäkaltaisen rikkomuksen yhteydessä.

34. Lisäksi molemmissa uusissa rikosnimikkeissä asetetaan petostarkoituksen lisäksi vielä subjektiivisena edellytyksenä eräänlainen rikastumistarkoitus.

35. Sekä Codice Civilen uuden 2621 §:n että uuden 2622 §:n mukaan rangaistusta ei voida määrätä, mikäli teolla ei ole vääristetty merkittävällä tavalla yhtiön tai konsernin tulosta, varoja ja vastuita ja rahoitusasemaa koskevaa kuvaa. Tämä perustuu Codice Civilen uuden 2621 §:n 3 ja 4 momentissa ja uuden 2622 §:n 5 ja 6 momentissa säädettyihin toleranssirajoihin.

36. Rikoksen vanhentumisaika on uuden 2621 §:n mukaan selvästi lyhyempi kuin vanhan oikeustilan mukaan. Koska vanhentumisaika alkaa kulua jo tekohetkestä, usein työläitä ja pitkäaikaisia tutkimuksia ja oikeudenkäyntiä, jota yleensä käydään kolmessa oikeusasteessa, ei normaalitapauksessa saada päätökseen ennen vanhentumisaajan päättymistä.

37. Codice Civilen uuden 2622 §:n mukainen rikossyytteen nostaminen edellyttää vahinkoa kärsineiden esittämää rangaistusvaatimusta, ellei kyseessä ole pörssiyhtiö tai

ellei tekoa ole tehty valtion, muiden julkis-yhteisöjen tai julkisten laitosten taikka Euroopan yhteisöjen vahingoksi.¹⁷

38. Pääasian oikeudenkäynnistä vastaavat yleiset syyttäjät katsovat, että tällä hetkellä voimassa oleva uusi oikeustila on edellä kuvattujen ominaispiirteidensä vuoksi perustuslain ja yhteisön oikeuden vastainen.

B Asia C-387/02, *Silvio Berlusconi*

39. Vastaaja Silvio Berlusconiä syytetään siitä, että hän julkisti vuosina 1986–1989 Fininvest SpA:n ja muiden samaan konserniin kuuluvien yritysten hallitusten puheenjohtajana tai pääomistajana virheellisiä yritystietoja. Syytteen mukaan teoilla on pyritty pimentämään rahoitustoimia ja keräämään yrityksen kirjanpidon ulkopuolelle varoja,¹⁸ jotka oli tarkoitettu käytettäväksi salaisiin ja lainvastaisiin tarkoituksiin. Teoista nostettiin

syyte Codice Civilen vanhan 2621 §:n nojalla.¹⁹

40. Decreto legislativo nro 61/02 voimaantulon jälkeen voidaan soveltaa ainoastaan Codice Civilen uutta 2621 §:ää. Tämä rikos on kuitenkin jo vanhentunut. Teko on vanhentunut jopa jo kauan ennen rikossyytteen nostamista. Codice Civilen uutta 2622 §:ää ei voida soveltaa, koska kukaan asianomistaja ei ole esittänyt pätevää rangaistusvaatimusta ja asianomaiset yritykset eivät olleet tekohetkellä myöskään pörssiyrityksiä, joten virallista syytettäkään ei voida ajaa.

41. Tribunale di Milano, jonka rikosasioita käsittelevässä ensimmäisessä jaostossa Berlusconi ja muut henkilöt ovat vastaajina, on 26.10.2002 tekemällään päätöksellä lykännyt asian käsittelyä ja esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle kolme ennakkoratkaisukysymystä, jotka voidaan esittää tiivistetysti seuraavalla tavalla:²⁰

"1) Onko katsottava, että direktiivin 68/151 6 artikla ei koske ainoastaan tilannetta, jossa tasetta ja tuloslaskelmaa

17 – Pääasian oikeudenkäynnissä ei ole kyse (tekohetkellä) pörssiyrityksistä eikä valtion, muiden julkisyhteisöjen tai julkisten laitosten taikka Euroopan yhteisöjen vahingoksi tehdystä teosta.

18 – Puhekielellä tätä nimitetään myös "mustaksi kassaksi".

19 – Kuten pääasian oikeudenkäynnin asiakirja-aineistosta sekä vastaaja Berlusconiin antamista täydentävistä tiedoista ilmenee, syyte perustuu tämän lisäksi muihin rikosnimikkeisiin, esimerkiksi Codice Civilen vanhaan 2640 §:ään.

20 – Vrt. myös EYVL 2003, C 19, s. 10.

ei ole julkistettu, vaan myös tilannetta, jossa se on kyllä julkistettu, mutta siihen sisältyy virheellisiä tietoja, koska tällaisessa tapauksessa osakkaille ja ulkopuolisille aiheutuu selvästi enemmän vahinkoa? Vai onko direktiivin tarkoituksena järjestää yhteisön oikeuden tasolla vain vähimmäissuoja ja jättää siten jäsenvaltioiden tehtäväksi toteuttaa suoja-toimet virheellisten taseiden tai yhtiötietojen antamisen varalta?

yhtiöiden ja rajavastuuyhtiöiden tilinpäätöksissä ja toimintakertomuksissa ei ole rangaistava teko?”

C Asia C-391/02, Sergio Adelchi

2) Liittyvätkö tehokkuutta, oikeasuhteisuutta ja varoittavuutta koskevat edellytykset, jotka jäsenvaltioiden säätämien seuraamusten on täytettävä, jotta ne olisivat 'asianmukaisia', abstraktisti seuraamuksen luonteeseen tai laatuun vai niiden konkreettiseen soveltamiseen, kun otetaan huomioon sen oikeusjärjestyksen rakenteelliset piirteet, johon seuraamus kuuluu?

3) Ovatko direktiiveissä 78/660, 83/349 ja 90/605 vahvistetut periaatteet, joita erityisesti pääomayhtiöiden tilinpäätösten ja toimintakertomusten antamiseen ja sisältöön liittyvissä kansallisissa säännöksissä on noudatettava, esteenä sille, että jäsenvaltiot vahvistavat kynnysarvoja, joiden alittuessa totuudenvastaiten tietojen antaminen osakeyhtiöiden, osakkeisiin perustuvien kommandiitti-

42. Vastaaja Sergio Adelchi tuomittiin 9.1.2001 ensimmäisessä oikeusasteessa Tribunale di Leccessä Codice Civilen vanhan 2621 §:n nojalla siitä, että hän oli antanut virheellisiä yhtiötietoja yhtiöistä La Nuova Adelchi Srl ja Calzaturificio Adelchi Srl vuosina 1992 ja 1993. Adelchi oli yhtiöiden hallituksen ainoa jäsen. Yhtiöiden tilinpäätökset olivat kiistatta virheelliset, koska kirjanpitoon oli otettu tekaistuja laskuja ja niiden perusteella oli ilmoitettu fiktiivistä tuontia ja vientiä yhteisön tullirajojen yli. Näillä menettelyillä oli vääristetty molempien yhtiöiden kulujen määrää ja liikevaihtolukuja.

43. Syytetty Adelchi haki ensimmäisessä oikeusasteessa annettuun rikostuomioon muutosta Corte di Appello di Leccessä. Decreto legislativon nro 61/02 voimaantulon jälkeen pitäisi syytetyn mielestä soveltaa tarvittaessa Codice Civilen uutta 2621 §:ää. Syytetty Adelchi vetoaa tältä osin vanhentumiseen ja lisäksi siihen, että hänen johta-

miensa yhtiöiden voittoa, varoja ja vastuita sekä rahoitusasemaa koskevaa kuvaa ei ollut merkittäväällä tavalla vääristetty.²¹ Codice Civilen uuden 2622 §:n soveltaminen ennakolta ei ole mahdollista, koska kukaan asianomistaja ei ole esittänyt pätevää rangaistusvaatimusta eikä kyseisiä yrityksiä ole noteerattu pörssissä, joten myöskään virallisen syytteen ajaminen ei ole mahdollista.

lisiä rangaistussäännöksiä siten, että oikeiden ja riittävien yhtiötietojen julkistamista koskevan periaatteen suojelemiseksi säädettyjen velvollisuuksien laiminlyönnin varalta otetaan käyttöön sellainen seuraamusjärjestelmä, joka ei käytännössä ole tämän suojan rikkomisesta määrättyjen seuraamusten tehokkuutta, oikeasuhteisuutta ja varoittavuutta koskevien perusteiden mukainen, on ristiriidassa näiden säännösten kanssa?

44. Corte di Appello di Leccen rikosasioita käsittelevä jaosto on 7.10.2002 tekemällään päätöksellä lykännyt asian käsittelyä ja esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

"1) Kun otetaan huomioon jäsenvaltioiden velvollisuus säätää '*asiannukaiset seuraamukset*' direktiivissä 68/151 ja direktiivissä 78/660 tarkoitetuista sääntöjenvastaisuuksista, onko kyseisiä direktiivejä ja erityisesti EY 44 artiklan [2 kohdan] g alakohtaa, luettuna yhdessä direktiivin 68/151 2 artiklan 1 kohdan f alakohtan ja 6 artiklan ja direktiivin 78/660 2 artiklan 2, 3 ja 4 kohdan (sellaisena kuin kyseinen direktiivi on muutettuna direktiiveillä 83/349 ja 90/605) kanssa, tulkittava siten, että jäsenvaltion laki, jolla muutetaan jo voimassa olevia yhtiöoikeudel-

2) Onko kyseisiä direktiivejä ja erityisesti EY 44 artiklan [2 kohdan] g alakohtaa, direktiivin 68/151 2 artiklan 1 kohdan f alakohtaa ja 6 artiklaa ja direktiivin 78/660 2 artiklan 2, 3 ja 4 kohtaa (sellaisena kuin kyseinen direktiivi on muutettuna direktiiveillä 83/349 ja 90/605) tulkittava siten, että jäsenvaltion laki, jonka mukaan tiettyjä yhtiön toimenpiteitä (mm. tase ja tuloslaskelma) koskevien julkistamisvelvollisuuden sekä oikeiden ja riittävien tietojen antamisvelvollisuuden laiminlyönti ei ole rangaistava teko, kun virheellisen taseen tai muiden valheellisten tietojen antamisella tai tietojen antamatta jättämisellä aiheutetaan vain sellainen tilikauden tuloksen muutos tai sellainen yhtiön nettoomaisuuden muutos, joka ei ylitä tiettyä prosenttimäärää, on ristiriidassa näiden säännösten kanssa?

21 — Tilivuoden taloudellinen tulos ennen veroja on muuttunut enintään 5 prosenttia ja netto-omaisuus enintään 1 prosentin (vrt. Codice Civilen uusi 2621 §:n 3 momentti).

- 3) Onko kyseisiä direktiivejä ja erityisesti EY 44 artiklan [2 kohdan] g alakohtaa, direktiivin 68/151 2 artiklan 1 kohdan f alakohtaa ja 6 artiklaa ja direktiivin 78/660 2 artiklan 2, 3 ja 4 kohtaa (sellaisena kuin kyseinen direktiivi on muutettuna direktiiveillä 83/349 ja 90/605) tulkittava siten, että jäsenvaltion laki, jonka mukaan yhtiöillä olevien julkistamisvelvollisuuden ja oikeiden ja riittävien tietojen antamista koskevan velvollisuuden laiminlyönti ei ole rangaistava teko, jos annetut tiedot, vaikka niillä pyrittäisiinkin osakkaiden tai yleisön harhaanjohtamiseen perusteettoman edun saamiseksi, ovat seurausta arvioinneista, jotka erikseen tarkasteltuina poikkeavat todellisuudesta enintään tietyn kynnsarvon määrällä, on ristiriidassa näiden säännösten kanssa?
- 4) Onko kyseisiä direktiivejä ja erityisesti EY 44 artiklan [2 kohdan] g alakohtaa, direktiivin 68/151 2 artiklan 1 kohdan f alakohtaa ja 6 artiklaa sekä direktiivin 78/660 2 artiklan 2, 3 ja 4 kohtaa (sellaisena kuin kyseinen direktiivi on muutettuna direktiiveillä 83/349 ja 90/605) tällaisista prosenttirajoista tai kynnsarvoista riippumatta tulkittava siten, että jäsenvaltion laki, jonka mukaan yhtiöillä olevien julkistamisvelvollisuuden ja oikeiden ja riittävien tietojen antamista koskevan velvollisuuden laiminlyönti ei ole rangaistava teko, jos totuudenvastaisilla tiedoilla tai villipillisellä tietojen antamatta jättämisellä ja tiedoilla, jotka eivät anna oikeaa ja riittävää kuvaa yhtiön varoista ja vastuista, rahoitusasemasta sekä tuloksesta, ei 'merkittävästi' muuteta konsernin varoja ja vastuita tai tulosta (vaikka kansallisen lainsäätäjän olisi vielä määriteltävä 'merkittävän muutoksen' käsite), on ristiriidassa näiden säännösten kanssa?
- 5) Onko kyseisiä direktiivejä ja erityisesti EY 44 artiklan [2 kohdan] g alakohtaa, direktiivin 68/151 2 artiklan 1 kohdan f alakohtaa ja 6 artiklaa sekä direktiivin 78/660 2 artiklan 2, 3 ja 4 kohtaa (sellaisena kuin kyseinen direktiivi on muutettuna direktiiveillä 83/349 ja 90/605) tulkittava siten, että jäsenvaltion laki, jossa sellaisen tilanteen varalta, jossa *'sekä osakkaiden että ulkopuolisten etujen'* suojaamiseksi säädetyt yhtiöllä olevat julkistamisvelvollisuus sekä oikeiden ja riittävien tietojen antamista koskeva velvollisuus laiminlyödään, annetaan ainoastaan osakkaille ja velkojille oikeus vaatia rangaistusta ja tehdä näin ulkopuolisten oikeuksien yleinen ja tehokas suojeleminen mahdolltomaksi, on ristiriidassa näiden säännösten kanssa?
- 6) Onko kyseisiä direktiivejä ja erityisesti EY 44 artiklan [2 kohdan] g alakohtaa, direktiivin 68/151 2 artiklan 1 kohdan f alakohtaa ja 6 artiklaa sekä direktiivin 78/660 2 artiklan 2, 3 ja 4 kohtaa (sellaisena kuin kyseinen direktiivi on muutettuna direktiiveillä 83/349 ja 90/605) tulkittava siten, että jäsenvaltion laki, jossa sellaisen tilanteen varalta, jossa *'sekä osakkaiden että ulkopuolisten*

etujen suojaamiseksi säädetyt yhtiöllä olevat julkistamisvelvollisuus ja oikeiden ja riittävien tietojen antamista koskeva velvollisuus laiminlyödään, säädetään sellaisesta syyteoikeus — ja seuraamusjärjestelmästä, joka sisältää toisistaan huomattavasti poikkeavia säännöksiä ja jonka mukaan vain sääntöjen vastaisuudet, joilla aiheutetaan vahinkoa osakkaille ja velkojille, ovat rangaistavia asianomaisten rangaistusvaatimuksen perusteella, ja jossa näistä sääntöjenvastaisuuksista tuomittavat seuraamukset ovat ankarampia ja tehokkaampia?”

D *Asia C-403/02, Marcello Dell'Utri ym.*

45. Vastaajia Marcello Dell'Utri, Romano Luzi ja Romano Comincioli syytetään mm. tilinpäätöksen väärentämisestä vuoteen 1993 saakka.²² Tekohetkellä näistä rikoksista olivat voimassa Codice Civilen vanhojen 2621 §:n ja 2640 §:n mukaiset seuraamukset. Decreto legislativo nro 61/02 voimaantuloa lähtien ne ovat kuuluneet Codice Civilen uuden 2622 §:n soveltamisalaan.

22 — Kuten vastaaja Dell'Utri on kirjallisissa lausumissaan lisäksi todennut, hänen tapauksessaan on kyse syyteestä, joka koskee kirjanpidollisia sääntöjenvastaisuuksia Publitalia '80 SpA -nimisen yrityksen kirjanpidossa. Kyseinen yritys oli Fininvest-konsernin "concessionaria di pubblicità", ja sen hallituksen puheenjohtajana toimi Dell'Utri. Syyte perustuu muun muassa kirjanpidon ulkopuolisten varojen hankkimista koskevaan väitteeseen.

46. Tribunale di Milanon rikosasioita käsittelevä neljäs jaosto on 29.10.2002 tekemälään välipäätöksellä lykännyt asian käsittelyä ja esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

"1) Onko direktiivin 68/151 6 artiklaa tulkittava siten, että siinä asetetaan jäsenvaltioille velvollisuus säätää asianmukaisia seuraamuksia paitsi yhtiöiden taseen ja tuloslaskelman julkistamatta jättämisestä, myös niiden väärentämisestä sekä virheellisten tietojen antamisesta yhtiön tilanteesta osakkaille tai suurelle yleisölle tai muiden sellaisten yhtiön taloudellista tilannetta, varoja ja vastuita tai rahoitusasemaa koskevien virheellisten tietojen antamisen vuoksi, joita yhtiön on itse annettava itsestään tai konsernista, johon se kuuluu?

2) Kun otetaan huomioon erityisesti ETY:n perustamissopimuksen 5 artikla, onko seuraamuksen 'asianmukaisuuden' käsitettä tulkittava siten, että seuraamuksen 'toimivuutta, tehokkuutta ja todellista varoitavuutta' on arvioitava sen perusteella, miten se ilmenee konkreettisesti jäsenvaltion oikeusjärjestyksessä (eli sen rikos- tai prosessioikeudessa)?

3) Täyttyvätkö nämä edellytykset Codice Civilen 2621 §:ssä ja 2622 §:ssä, sellaisina kuin ne ovat muutettuina Italian

valtion 11.4.2002 antamalla decreto legislativolla nro 61 ja yhdessä tulkittuina, ja onko erityisesti Codice Civilen uuden 2621 §:n säännöstä pidettävä 'toimivan varoittavana' ja 'käytännössä asianmukaisena', kun sen mukaan tilinpäätöksen väärentämistä, josta ei ole aiheutunut vahinkoa omaisuudelle tai josta on aiheutunut vahinkoja, jota kuitenkin pidetään sellaisena, ettei siitä voida nostaa syytettä Codice Civilen uuden 2622 §:n nojalla ole mahdollista, asianomistajan rangaistusvaatimuksen puuttuessa on pidettävä rikkomuksena, josta on tuomittava vankeuteen yhdeksi vuodeksi ja kuudeksi kuukaudeksi? Kun otetaan vielä huomioon myös yritysmarkkinoiden avoimuuteen liittyvän yleisen edun suojaaminen ja se, että tämä yleinen etu saattaa olla yhteisönläajuinen, onko pidettävä asianmukaisena seuraamuksena sitä, että Codice Civilen uuden 2622 §:n 1 momentin mukaan (eli pörssissä noteeraamattomien yritysten yhteydessä) syytteen nostaminen edellyttää vahinkoa kärsineiden (eli osakkaiden tai velkojien) esittämää rangaistusvaatimusta?"

E Menettely yhteisöjen tuomioistuimessa

47. Yhteisöjen tuomioistuimen presidentti antoi 20.1.2003 määräyksen, jolla nyt käsiteltävät kolme asiaa C-387/02, C-391/02 ja C-403/02 yhdistettiin kirjallista ja suullista käsittelyä sekä ratkaisun antamista varten.

48. Vastaajat Berlusconi ja Dell'Utri, Procura Generale presso la Corte di Appello di Lecce,²³ Italian hallitus sekä komissio esittivät yhteisöjen tuomioistuimessa kirjallisia huomautuksia. Vastaajien Berlusconi, Adelchi ja Dell'Utri edustaja, Procura della Repubblica presso il Tribunale ordinario di Milano,²⁴ Procura Generale presso la Corte di Appello di Lecce, Italian hallitus ja komissio esittivät suullisia huomautuksia yhteisöjen tuomioistuimessa 13.7.2004 pidetyssä istunnossa.

IV Oikeudellinen arviointi

A Ennakkoratkaisupyyntöjen tutkittavaksi ottaminen

49. Vastaajat Berlusconi ja Dell'Utri sekä Italian hallitus esittävät epäilyksensä ennakkoratkaisupyyntöjen tutkittavaksi ottamisen edellytysten täyttymisestä.

1) Tosiseikaston kuvaus

50. Vastaaja Dell'Utri katsoo ensinnäkin, että asiassa C-403/02 esitettyyn ennakkorat-

²³ — Leccen muutoksenhakutuomioistuimen yleinen syyttäjä.

²⁴ — Milanon yleinen syyttäjä.

kaisupyyntöön ei sisälly minkäänlaista kuvausta pääasian oikeudenkäyntiin liittyvistä tosiseikoista, minkä vuoksi se olisi jätettävä tutkimatta.

51. En ole tästä samaa mieltä. Vaikka Tribunale di Milano onkin ilmoittanut yhteisöjen tuomioistuimelle mahdollisimman vähäsanaisesti, että tuomioistuimessa vastaajina olevia henkilöitä syytetään muun muassa tilinpäätösten väärentämisestä vuoteen 1993 saakka, että nämä teot olivat alun perin Codice Civilen vanhojen 2621 §:n ja 2640 §:n perusteella rangaistavia ja että ne kuuluvat nyttemmin Codice Civilen uuden 2622 §:n soveltamisalaan, nämä tiedot ovat kuitenkin riittäviä yhteisöjen tuomioistuimelle esitettyjen ennakkoratkaisukysymysten ymmärtämiseksi.

52. Yhteisöjen tuomioistuimen tehtävänä ei tunnetusti ole antaa ennakkoratkaisumenetelyssä ratkaisua Italian seuraamuksia koskevan kansallisen oikeuden tulkinnasta ja soveltamisesta käytännössä. Se ei varsinkaan anna asiaratkaisua siitä, onko vastaaja väärentänyt tilinpäätöksen vai ei. Tästä syystä yhteisöjen tuomioistuimen kannalta ei ole ratkaisevaa saada tietää yksityiskohtaisesti, mistä teoista vastaajaa syytetään. Ilmoitus siitä, että tietyt — tarkemmin kuvaamatta jätetyt — teot ovat johtaneet siihen, että häntä on syytetty tilinpäätöksen väärentämisestä ja siitä on vireillä rikosoikeudenkäynti, riittää.

53. Molemmat ydinongelmat, joita yhteisöjen tuomioistuimen on käsiteltävä nyt käsiteltävässä asiassa, eli ensinnäkin kysymys siitä, onko sovellettavissa yhteisön direktiiveissä²⁵ tarkoitettu *virheellisten* yhtiötietojen antaminen rinnastettava niiden *antamatta jättämiseen*, ja toisaalta kysymys siitä, mitä on ymmärrettävä tarkoitettavan virheellisten tietojen antamisesta määrättävillä asianmuksilla seuraamuksilla, ovat ratkaistavissa tarkoituksenmukaisesti näiden tiivistetyssä muodossa esitettyjen tietojen perusteella.

2) Sovellettavan lainsäädännön kuvaaminen

54. Vastaajat Berlusconi ja Dell'Utri katsovat lisäksi, että kansallinen lainsäädäntö on asioissa C-387/02 ja C-403/02 esitetyissä ennakkoratkaisupyynnöissä kuvattu lyhennyksessä muodossa, koska ne sisältävät käytännössä vain esityksen Codice Civilen uudesta ja vanhasta 2621 §:stä ja uudesta 2622 §:stä, mutta niissä ei esitetä kokonaiskuvaa virheellisten yhtiötietojen antamiseen sovellettavista ja yhteisön oikeussääntöjen täytäntöönpanemiseksi annetuista Italian oikeussäännöistä.

55. En ole tästä samaa mieltä. Riittävää kuvausta oikeudellisista seikoista koskevan

25 — Esityksen yksinkertaistamiseksi tätä käsitettä käytetään jäljempänä ensimmäisen, neljännen ja seitsemännen direktiivin kattavana yhteiskäsitteenä.

vaatimuksen tarkoituksena on ensinnäkin antaa yhteisöjen tuomioistuimelle mahdollisuus tulkita yhteisön oikeutta siten, että tulkinta olisi kansalliselle tuomioistuimelle hyödyllinen, ja toisaalta antaa jäsenvaltioiden hallituksille ja muille, joita asia koskee, mahdollisuus esittää huomautuksia yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 23 artiklan mukaisesti.²⁶ Tämän tavoiteasetannan perusteella on selvitettävä, ovatko ennakkoratkaisupyyntöissä esitetyt tiedot riittävät.

56. Molemmissa ennakkoratkaisupyyntöissä esitetään Italian vanhan ja uuden oikeustilan olennaiset osatekijät ja verrataan niitä toisiinsa. Kansalliset tuomioistuimet ovat erityisesti kuvanneet riittävästi niitä rikostunnusmerkistöjä, joita niiden on sovellettava niissä vireillä olevissa rikosoikeudenkäynneissä. Näin ollen nyt käsiteltävä asia ei ole missään tapauksessa rinnastettavissa sellaisiin oikeudenkäynteihin, joissa yhteisöjen tuomioistuin on jättänyt ennakkoratkaisukysymykset tutkimatta sen vuoksi, että tosiseikasta tai lainsäädäntöä koskevat tiedot ovat suurimaksi osaksi puuttuneet.²⁷

57. Ennakkoratkaisupyyntöissä ei ole tosin lisäksi käsitelty kaikkia muita säännöksiä, joita Italiassa on annettu yhteisön direktiivien täytäntöönpanemiseksi. Kuten komissio

huomauttaa, niissä ei ole esitetty mitään myöskään mahdollisesta yhtiön päätösten mitättömäksi toteamisesta²⁸ eikä yhtiön johdon siviilioikeudellisesta vastuusta tilinpäätöstietojen väärentämisen yhteydessä. Tällaisten lisätietojen puuttuminen ei kuitenkaan missään tapauksessa merkitse sitä, että ennakkoratkaisupyyntö eivät olisi ymmärrettävissä tai että ne olisivat jopa käyttökelvottomia. Tällaiset täydentävät tiedot eivät ole välttämättömiä ennakkoratkaisupyyntöön vastaamiseksi ja oikeudenkäynnin osapuolten selvitysten antamiseksi. Lisäksi niitä voivat esittää — kuten on tapahtunutkin — kaikki osapuolet, jotka pitävät sitä tarpeellisena, esittämällä ennakkoratkaisumenettelyssä huomautuksia yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 23 artiklan nojalla.

3) Ennakkoratkaisun merkitys

58. Vastaajat Berlusconi ja Dell'Utri samoin kuin Italian hallitus katsovat vielä, että ennakkoratkaisupyyntö on jätettävä tutkimatta myös sen vuoksi, että esitetyillä kysymyksillä ei ole merkitystä pääasian riidan kannalta. Rangaistusten lakisidonnaisuuden periaatteen (nullum crimen, nulla poena sine lege) ja lievemmän rikoslain taannehtivan soveltamisen periaatteen vuoksi on ennalta selvää, että syytteitä on joka tapauksessa arvioitava uuden oikeustilan eli Codice Civile uusien 2621 §:n ja 2622 §:n perus-

26 — Yhdistetyt asiat C-480/00, C-481/00, C-482/00, C-484/00, C-489/00, C-490/00, C-491/00, C-497/00, C-498/00 ja C-499/00, Ribaldi, tuomio 25.3.2004 (73 kohta, ei vielä julkaistu oikeustapauskokoelmassa); yhdistetyt asiat C-438/03, C-439/03, C-509/03 ja C-2/04, Cannito ym., tuomio 11.2.2004 (6–8 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen, ei vielä julkaistu oikeustapauskokoelmassa) ja yhdistetyt asiat C-320/90–C-322/90, Telemarsicabruzzo, tuomio 26.1.1993 (Kok. 1993, s. 1-393, Kok. Ep. XIV, s. I-1, 6 kohta).

27 — Vrt. esim. edellä alaviitteessä 26 mainitussa asiassa Cannito annettu määräys (erityisesti 9 ja 10 kohta) ja samassa alaviitteessä mainitussa asiassa Telemarsicabruzzo annettu tuomio (erityisesti 8 ja 9 kohta).

28 — Esimerkiksi sellaisen päätöksen kumoaminen, jolla on vahvistettu yhtiön tase.

teella, sellaisina kuin ne ovat muutettuina decreto legislativolla nro 61/02. Tekohetkellä voimassa ollutta seuraamussäännöstä eli Codice Civilen vanhaa 2621 §:ää ei voida missään tapauksessa soveltaa. Yhteisöjen tuomioistuimen ennakkoratkaisumenettelyssä antama tuomio sen enempää kuin kansallisten tuomioistuinten suunnittelema Italian perustuslakituomioistuimelle (Corte costituzionale)²⁹ esitettävä säädöksen perustuslainmukaisuuden valvontaa koskeva pyyntökään eivät voi muuttaa tältä osin mitään. Näin ollen uuden oikeustilan yhteensopiuvuutta yhteisön oikeuden kanssa koskeva tutkimus ei ole tarpeen.

mussäännöksiä *joka tapauksessa* sovellettava taannehtivasti silloinkin, kun ne olisivat yhteisön oikeuden vastaisia. Näin ei kuitenkaan ole — päinvastoin: Ei ole missään tapauksessa itsestään selvää, että lievempiä seuraamusta koskevia oikeussääntöjä pitäisi soveltaa taannehtivasti siitä huolimatta, että ne ovat yhteisön oikeuden vastaisia. Vähintään yhtä hyvin ajateltavissa on ratkaisu, jonka mukaan uusia seuraamussäännöksiä *jätetään soveltamatta* siltä osin kuin ne ovat yhteisön oikeuden vastaisia ja niiden sijasta sovelletaan aikaisempia, tekohetkellä voimassa olleita säännöksiä.³⁰ Yhteisöjen tuomioistuin ei ole vielä tutkinut tarkemmin tätä ongelma-aluetta.

59. Tämä näkemys ei ole seuraavista syistä vakuuttava:

60. Kaikissa kolmessa asiassa esitetyt ennakkoratkaisukysymykset liittyvät konkreettiseen rikosoikeudenkäyntiin. Näiden rikosoikeudenkäyntien jatkaminen riippuu ratkaisevasti siitä, ovatko Italian lainsäätäjän decreto legislativolla nro 61/02 käyttöön ottamat kansalliset oikeussäännöt yhteisön direktiivien vastaisia vai niiden kanssa yhteensopivia. Tämä kysymys olisi pääasioiden oikeudenkäyntien jatkamisen kannalta merkityksellisen ainoastaan siinä tapauksessa, *että tosiasiallisesti olisi jo ennakkolta selvää, että Codice Civilen uusien 2621 §:n ja 2622 §:n kaltaisia säännöksiä olisi lievempinä seuraa-*

61. Toisin kuin vastaajat ja Italian hallitus katsovat, ennakkoratkaisukysymysten tutkitavaksi ottamisen edellytysten täyttymisen kannalta ei ole myöskään merkitystä sillä, voidaanko yhteisöjen tuomioistuimen antamia vastauksia myöhemmin soveltaa Italian perustuslakituomioistuimen oikeudenkäynnissä. Ennakkoratkaisukysymysten merkitystä ei pidä arvioida mahdollisen Corte costituzionalessa myöhemmin käytävän menettelyn perusteella vaan yksinomaan kansallisissa tuomioistuimissa sillä hetkellä vireillä olevien rikosoikeudenkäyntien perusteella. Näillä tuomioistuimilla on näet *yhteisön oikeuden nojalla* velvollisuus *jo oman ratkaisuvaltansa nojalla jättää* kaikki

29 — Perustuslakituomioistuimen harjoittaman säädösten valvonnan kohteena voi kansallisten tuomioistuinten antamien tietojen mukaan olla muun muassa se, onko decreto legislativo nro 61/02 perustuslain vastainen, koska lainsäätäjällä on laiminlyönyt Italian yhteisön oikeuteen perustuvat velvoitteet.

30 — Vrt. tältä osin tämän ratkaisuehdotuksen 131 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

kansalliset oikeussäännöt *soveltamatta* siltä osin kuin ne ovat ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa. Perustuslakituomioistuimen menettelyn toteuttaminen tätä ennen ei ole tarpeen.³¹

62. Vaikka *oletettaisiinkin*, että kansalliset tuomioistuimet ovat esittäneet kysymyksensä *yksinomaan* valmistellakseen Corte costituzionalen myöhempää säädöksen perustuslainmukaisuuden valvontamenettelyä, yhteisöjen tuomioistuimen on vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ensinnäkin jätettävä ennakkoratkaisukysymysten tarpeellisuuden arvioiminen yksinomaan näiden kolmen kansallisen tuomioistuimen tehtäväksi. Vakiintuneessa oikeuskäytännössä on nimittäin katsottu, että yksinomaan kansallisen tuomioistuimen, jossa asia on vireillä ja joka vastaa annettavasta ratkaisusta, tehtävänä on kunkin asian erityispiirteiden perusteella harkita, onko ennakkoratkaisu tarpeen asian ratkaisemiseksi ja onko sen yhteisöjen tuomioistuimelle esittämällä kysymyksillä merkitystä asian kannalta. Mikäli siis esitetyt kysymykset koskevat yhteisön oikeuden tulkintaa, yhteisöjen tuomioistuimen on lähtökohtaisesti annettava niihin ratkaisu. Se voi jättää tutkimatta kansallisen tuomioistuimen esittämän pyynnön vain, jos on ilmeistä, että kansallisen tuomioistuimen pyytämällä yhteisön oikeussäännön tulkitsemisella tai pätevyuden tutkimisella ei ole mitään yhteyttä kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävän asian tosiseikkoihin tai kohteeseen, tai jos kyseinen ongelma on luonteeltaan hypoteettinen taikka jos yhteisöjen tuomioistuimella ei ole tiedossaan niitä tosiseikkoja ja

oikeudellisia seikkoja, jotka ovat tarpeen, jotta se voisi antaa hyödyllisen vastauksen sille esitettyihin kysymyksiin.³²

63. Nyt käsiteltävissä asioissa ei ole missään tapauksessa ilmeistä, että ennakkoratkaisukysymyksillä ei olisi yhteyttä mahdollisesti valmisteltavan perustuslakituomioistuimen oikeudenkäynnin tosiseikkoihin tai kohteeseen tai että ennakkoratkaisuihin liittyvä ongelma olisi hypoteettinen. Corte costituzionale jätti kylläkin hiljattain tutkimatta oikeussääntöjen perustuslainmukaisuuden valvontaa koskeneet pyynnöt, joita kolme Italian tuomioistuinta oli esittänyt Codice Civileen uusien 2621 §:n ja 2622 §:n osalta.³³ Se lykkäsi kuitenkin samana päivänä toisessa oikeussääntöjen perustuslainmukaisuuden valvontaa koskeneessa menettelyssä nimenomaisesti sellaisten *yhteisön oikeuteen liittyvien näkökohtien* tutkimista, joilla saattaisi olla merkitystä erityisesti Italian perustuslain 117 §:n 1 momentin yhteydessä,³⁴ siihen saakka, kunnes yhteisöjen tuomioistuin antaa ratkaisun tässä ennakkoratkaisumenettelyssä, ja se viittasi siinä yhteydessä jopa välittömästi yhteisöjen tuomioistuimessa vireillä oleviin asioihin C-387/02, C-391/02 ja C-403/02.³⁵ Myöskään tätä taustaa vasten ei siis voida katsoa, että yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyillä ennakkoratkaisukysymyksillä ei olisi merkitystä.

31 — Vrt. yksityiskohtien osalta tämän ratkaisuehdotuksen 132 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

32 — Edellä alaviitteessä 26 mainitussa asiassa Ribaldi annetun tuomion 72 kohta ; asia C-306/99, BIAO, tuomio 7.1.2003 (Kok. 2003, s. I-1, 88 ja 89 kohta); asia C-379/98, PreussenElektra, tuomio 13.3.2001 (Kok. 2001, s. I-2099, 38 ja 39 kohta) ja asia C-415/93, Bosman, tuomio 15.12.1995 (Kok. 1995, s. I-4921, 59–61 kohta).

33 — 26.5./1.6.2004 annettu Corte costituzionalen tuomio nro 161/2004.

34 — Italian perustuslain 117 §:n 1 momentissa säädetään, että valtio ja alueelliset yksiköt käyttävät lainsäädäntövaltaa perustuslakia sekä yhteisön oikeudesta ja kansainvälisistä velvoitteista johtuvia sitoumuksia noudattaen.

35 — 26.5./1.6.2004 annettu Corte costituzionalen päätös nro 165/2004.

4) Päätelmä

64. Edellä esitetyistä syistä katson, että ennakkoratkaisupyynnöt on tutkittava.³⁶

B Ennakkoratkaisukysymysten asiasisällön arvioiminen

65. Havainnollisuuden vuoksi on asianmukaista ryhmitellä kolmen kansallisen tuomioistuimen esittämät eri kysymykset niiden olennaisen sisällön mukaan kahdeksi suureksi asiakokonaisuudeksi, joita ovat ensinnäkin ensimmäisen direktiivin 6 artiklan ensimmäisen luettelakohdan aineellista soveltamisalaa koskeva kysymys ja toiseksi tilinpäätöksissä annettavista virheellisistä yhtiötiedoista määrättävien seuraamusten asianmukaisuutta koskeva kysymys.

66. Konsolidoitujen tilinpäätösten osalta tulevat esiin samat tulkintaongelmat seitsemännän direktiivin 38 artiklan 6 kohdan osalta; siltä osin pätevät vastaavasti seuraavat toteamukset.

36 – Lisättäköön sivumennen, että yhteisöjen tuomioistuin on tähän mennessä aina katsonut ennakkoratkaisupyynnöiden tutkittavaksi ottamisen edellytysten täyttyvän vastaavissa tilanteissa. Vrt. asia C-341/94, Allain, tuomio 26.9.1996 (Kok. 1996, s. I-4631, 12 ja 13 kohta); yhdistetyt asiat C-304/94, C-330/94, C-342/94 ja C-224/95, Tombesi ym., tuomio 25.6.1997 (Kok. 1997, s. I-3561, 39 ja 40 kohta) ja asia C-235/02, Saetti ja Frediani, määräys 15.1.2004 (Kok. 2004, s. I-1005, 26 kohta). Vrt. lisäksi asiassa C-457/02, Niselli, tuomio 11.11.2004 (Kok. 2004, s. I-10853 ja s. I-10855), 10.6.2004 antamani ratkaisuehdotuksen 25–27 kohta.

1) Ensimmäisen direktiivin 6 artiklan aineellinen soveltamisala

67. Kaikki kansalliset tuomioistuimet halusivat aluksi selvittää lähinnä, annetaanko ensimmäisen direktiivin 6 artiklan ensimmäisessä luettelamakohdassa jäsenvaltioiden tehtäväksi *asianmukaisten seuraamusten* määrääminen vain sen tapauksen varalta, että tilinpäätöksiä³⁷ ei julkisteta lainkaan, vai myös sen tapauksen varalta, että julkistetaan sisällöltään virheellisiä tilinpäätöksiä.³⁸

68. Ensimmäisen direktiivin 6 artiklan ensimmäisessä luettelamakohdassa veloitetaan sen sanamuodon mukaan jäsenvaltiot säätämään asianmukaiset seuraamukset sen varalta, *ettei* tasetta ja tuloslaskelmaa *julkisteta* 2 artiklan 1 kohdan f alakohdassa säädetyllä tavalla.³⁹

69. Toisin kuin komissio ja molemmat valtiosyyttäjät, vastaajat Berlusconi ja Dell'Utri pitävät Italian hallituksen tavoin lähtökohtana sitä, että kun otetaan huomioon tämä sanamuoto, asianmukaisten seuraamusten säätämistä koskeva velvollisuus sisältää ainoastaan yhdenmukaistamisen vähim-

37 – Vrt. tilinpäätöksen käsitteestä ja sisällöstä neljännen direktiivin 2 artiklan 1 kohta. Jäljempänä käytetään esityksen yksinkertaistamiseksi käsitettä "tilinpäätös".

38 – Näin todetaan nimenomaisesti asioissa C-387/02 ja C-403/02 esitetyissä ensimmäisissä ennakkoratkaisukysymyksissä. Myös asiassa C-391/02 esitetyn ennakkoratkaisupyynnön 35 kohdassa edellytetään, että asianmukaisia seuraamuksia on säädettävä myös sen varalta, että julkistetaan sisällöltään virheellisiä tilinpäätöksiä.

39 – Konsernien konsolidoituja tilinpäätöksiä koskeva seitsemännän direktiivin 38 artiklan 6 kohdan säännös on samansisältöinen.

määstason eikä ulotu *virheellisten* tilinpäätösten julkistamiseen. Ensimmäisessä direktiivissä säädetään ainoastaan ”muodollisesta julkistamisesta”. Tämän julkistamisen sisällöstä säädetään vasta neljännessä direktiivissä, jossa ei kuitenkaan ole itsenäistä, ensimmäisen direktiivin 6 artiklan rinnastettavissa olevaa seuraamussäännöstä.

70. Tästä on aluksi todettava, että ensimmäisen direktiivin 6 artiklan sanamuoto ei ole missään tapauksessa näin yksiselitteinen. Tätä säännöstä voidaan näet aivan hyvin tulkita myös siten, että seuraamuksia on säädettävä paitsi julkistamisen *täydellisestä* laiminlyömisestä, myös *säännösten mukaisen* julkistamisen laiminlyömisestä eli siitä, että neljännen direktiivin 2 artiklassa ja 47 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa, luettuina yhdessä ensimmäisen direktiivin 3 artiklan kanssa, tarkoitettuja *sisällöltään oikeita* tilinpäätöksiä ei ole julkistettu.

71. Vaikka omaksuttaisiin vastaajien ja Italian hallituksen puoltama suppea tulkinta, olisi kuitenkin otettava huomioon seuraavaa: vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yhteisön oikeuden säännöksen tai määräyksen tulkinnassa on otettava huomioon paitsi sen sanamuoto myös asiayhteys ja sillä lainsäädännöllä tavoitellut päämäärät, jonka

osa säännös tai määräys on.⁴⁰ Kun otetaan huomioon ensimmäisen direktiivin asiayhteys ja sillä tavoitellut päämäärät, ilmenee seuraavaa:

72. Ensinnäkin ilmenee, että kyseisessä direktiivissä annetaan erityinen merkitys ulkopuolisten etujen turvaamiselle. Tätä näkökohtaa korostetaan nimenomaisesti jo perustamissopimuksessa, kun siinä määrätään yhteisön lainsäätäjän tehtävästä (EY 44 artiklan 2 kohdan g alakohta). Lisäksi ulkopuolisten etujen turvaamisella on erityisasema ensimmäisen direktiivin johdanto-osan toisessa ja neljännessä perustelukappaleessa samoin kuin neljännen direktiivin johdanto-osan ensimmäisessä perustelukappaleessa ja seitsemännen direktiivin johdanto-osan ensimmäisessä perustelukappaleessa. Näissä direktiiveissä säädetyn julkistamisveloitteen tarkoituksena on antaa ulkopuolisille mahdollisuus saada tietoa yhtiön tärkeistä asiakirjoista, kuten sen tilinpäätöksestä.

73. Toiseksi neljännen direktiivin 2 artiklan 3 kohdassa samoin kuin johdanto-osan neljännessä perustelukappaleessa vahvistetaan se perustavanlaatuinen periaate, jonka mukaan tilinpäätöksen on annettava oikea ja riittävä kuva yhtiön varoista ja vastuista, rahoitusasemasta sekä tuloksesta.⁴¹ Tämä

40 — Vrt. mm. asia C-249/01, Granarolo, tuomio 13.11.2003 (Kok. 2003, s. I-13429, 34 kohta oikeuskäytäntöviittauksiin).

41 — Vrt. tältä osin edellä alaviiteessä 32 mainitussa asiassa BIAO annettun tuomion 72 kohta ja sitä seuraavat kohdat; ks. myös asia C-275/97 (DE + ES Bauunternehmung, tuomio 14.9.1999 (Kok. 1999, s. I-5331, 26 ja 27 kohta) ja asia C-234/94, Tomberger, tuomio 27.6.1996 (Kok. 1996, s. I-3133, 17 kohta), sellaisena kuin se on oikaistuna 10.7.1997 annetulla yhteisöjen tuomioistuimen määräyksellä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa). Konsolidoitujen tilinpäätösten osalta sama ilmenee seitsemännen direktiivin 16 artiklan 3 kohdasta luettuna yhdessä sen johdanto-osan viidennen perustelukappaleen kanssa.

periaate ei päde ainoastaan neljännen direktiivin osalta vaan myös ensimmäistä direktiiviä tulkittaessa ja sovellettaessa. Koska neljännessä direktiivissä näet täydennetään ensimmäisen direktiivin aukkoja tilinpäätösten sisällön osalta⁴² ja molemmissa direktiiveissä myös viitataan nimenomaisesti toisiinsa tätä tarkoitusta varten,⁴³ niitä on luettava ja tulkittava tässä asiayhteydessä.

74. Näin ollen ensimmäisen direktiivin 6 artiklaa tulkittaessa ja sovellettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota ulkopuolisten etujen turvaamiseen ja periaatteeseen, jonka mukaan on annettava oikea ja riittävä kuva yhtiön varoista ja vastuista, rahoitusasemasta sekä tuloksesta. Ei ainoastaan tämänhetkisillä vaan myös tulevilla liikekumppaneilla eli muista jäsenvaltioista peräisin olevilla potentiaalisilla velkojilla ja sijoittajilla on oltava mahdollisuus muodostaa milloin tahansa luotettava kuva yrityksestä, jotta ne kykenevät arvioimaan paremmin liikesuhteen riskejä ja rahavarojen saatavuutta. Ulkopuolisina ne tarvitsevat luonnollisesti enemmän suojaa kuin esimerkiksi asianomaiset osakkaat, joilla on huomattavasti paremmat tiedot kyseisen yrityksen varoista ja vastuista, rahoitusasemasta sekä tuloksesta ja jotka vaikuttavat sen päätöksiin

ja voivat joka tapauksessa hankkia niistä tietoja.⁴⁴ Kaikkien ulkopuolisten mahdollisuus tutkia yhtiöiden tilinpäätöksiä herättää luottamusta potentiaalisissa liikekumppaneissa ja tukee siten kaiken kaikkiaan — myös rajatylittävää — toimintaa sisämarkkinoilla.⁴⁵

75. Ulkopuolisten suojan tarve on kuitenkin erityisen suuri silloin, kun tilinpäätös kylläkin julkistetaan, mutta se antaa virheellisen kuvan yhtiön varoista ja vastuista, rahoitusasemasta sekä tuloksesta. Kun näet tilinpäätöksen julkistamatta jättäminen on varoitusta ulkopuoliselle eikä voi herättää luottamusta siihen, että kyseisen yhtiön varat ja vastuut, rahoitusasema sekä tulos olisivat tietynlaisia, olisi hänen sitä vastoin erittäin vaikeaa, ellei jopa mahdotonta, todeta virheet julkistetussa tilinpäätöksessä ilman perusteellisia tietoja yrityksestä. Italian hallituksen näkemys, jonka mukaan kuka tahansa voi tarkistaa julkistetun tilinpäätöksen oikeellisuuden, ei tästä syystä vakuuta. Ulkopuoliset päinvastoin yleensä luottavat julkistetussa tilinpäätö-

42 — Asia C-97/96, *Daihatu Deutschland*, tuomio 4.12.1997 (Kok. 1997, s. I-6843, 14 kohta) ja asia C-191/95, *komissio v. Saksa*, tuomio 29.9.1998 (Kok. 1998, s. I-5449, 66 kohta).

43 — Neljännen direktiivin 47 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa viitataan nimenomaisesti ensimmäiseen direktiiviin; vastaavasti jo ensimmäisen direktiivin 2 artiklan 1 kohdan f alakohdassa ilmoitetaan siitä, että tarkoitus on antaa direktiivi, joka koskee taseen ja tuloslaskelman tietojen yhteensovittamista, kuten neljännellä direktiivillä on tehty.

44 — Vrt. siitä, että ulkopuolisilla ei ole tietoa yhtiön kirjanpidosta ja rahoitusasemasta, myös edellä alaviiteessä 42 mainitussa asiassa *Daihatu Deutschland* annetun tuomion 22 kohta. Myös julkisasianties *Cosmas* korostaa asiassa C-191/95, *komissio v. Saksa*, 5.6.1997 antamansa ratkaisuehdotuksen (Kok. 1998, s. I-5449, erityisesti s. I-5452) 32 kohdassa, että tilinpäätösten julkistamista koskeva velvollisuus "koskee tietojen antamista niille, jotka eivät tunne riittävän hyvin yhtiön tilannetta ja hankkeita voidakseen arvioida, onko sen kanssa tarkoituksenmukaista perustaa erilaisia oikeussuhteita".

45 — Myös yhteisöjen tuomioistuin korostaa EY 44 artiklan 2 kohdan g alakohdan nojalla annettujen direktiivien merkitystä sisämarkkinoiden toteuttamiselle edellä alaviiteessä 42 mainitussa asiassa *Daihatu Deutschland* annetun tuomion 18 kohdassa; samoin jo asia 32/74, *Haaga*, tuomio 12.11.1974 (Kok. 1974, s. 1201, 6 kohta).

töksessä annettujen tietojen oikeellisuuteen. Erityisen tärkeää on, että tätä luottamusta — ja viime kädessä suuren yleisön ja markkinoiden luottamusta — suojellaan.⁴⁶

76. Ensimmäisen direktiivin 6 artiklan asiayhteydestä sekä tämän säännöksen tarkoituksesta seuraa näin ollen, että jäsenvaltioiden on säädettävä asianmukaiset seuraamukset paitsi sellaisen tilanteen varalta, jossa tilinpäätöksiä ei ole julkistettu, myös varsinkin sellaisen tilanteen varalta, jossa on julkaistu sisällöltään virheellisiä tilinpäätöksiä.

77. Tätä päätelmää vastaan ei voida vedota siihen, että neljännen direktiivin sanamuodossa ei aseteta jäsenvaltioille seuraamuksia koskevia erillisiä velvoitteita.⁴⁷ Kun otetaan huomioon edellä mainittu ensimmäisen ja neljännen direktiivin asiayhteys, sillä ei ole lainkaan merkitystä, sisältyykö neljänteen direktiiviin ensimmäisen direktiivin 6 artik-

laan verrattavissa oleva oma säännös. Juuri sen vuoksi, että neljännellä direktiivillä täydennetään ensimmäisen direktiivin sisältöä ja neljännen direktiivin 47 artiklan 1 kohdan 1 alakohdassa viitataan nimenomaisesti ensimmäisen direktiivin julkistamissäännöksiin, erillinen seuraamuksia koskeva säännös ei ollut neljännessä direktiivissä välttämätön. Vastaavasti (ja johdonmukaisesti) neljänteen direktiiviin, silloin kun siinä ei viitata julkistamista koskeviin ensimmäisen direktiivin säännöksiin (vrt. neljännen direktiivin 47 artiklan 1 a kohta),⁴⁸ sisältyy kyllä jäsenvaltioille asetettu erillinen velvoite säättää asianmukaiset seuraamukset. Tämän kaiken perusteella on tehtävä se päätelmä, että yhteisön lainsäätäjä on halunnut velvoittaa jäsenvaltiot ensimmäisellä ja neljännellä direktiivillä luomaan *aukottoman seuraamusjärjestelmän* ja että normaalitapauksessa viittaus ensimmäiseen direktiiviin merkitsisi automaattisesti myös sitä, että sen 6 artiklassa tarkoitettuja seuraamuksia pitäisi soveltaa; ainoastaan aukot, joista on kyse silloin, kun viittausta ensimmäiseen direktiiviin ei ole tehty, täytetään neljännen direktiivin erillisellä seuraamuksia koskevalla velvoitteella (vrt. sen 47 artiklan 1 a kohdan viimeinen virke).

78. Vastaaja Dell'Utrin näkemys, jonka mukaan jäsenvaltioilla olisi *ainoastaan* neljännessä direktiivissä nimenomaisesti mainituissa poikkeustapauksissa velvollisuus säätää seuraamuksia sisällöltään virheellisten

46 — Tilinpäätösten oikeellisuuden suurta merkitystä paitsi osakkaiden ja velkojien kannalta, myös rahoitusmarkkinoiden ja yleisesti arvioiden talouden kannalta korostetaan esimerkiksi myös Brysselissä 4.11.2002 julkaistussa korkea-arvoisen asiantuntijaryhmän kertomuksessa, jossa annettiin komission toimeksiannosta Euroopan yhtiöoikeutta koskevia suosituksia: *Report of the High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe*, s. 71 ja sitä seuraavat sivut, 4.3 kohdan ensimmäinen alakohta; saatavilla (20.7.2004) web-osoitteesta http://europa.eu.int/comm/internal_market/de/company/company/modern/index.htm.

47 — Vastaavaa — joskin ainoastaan tilinpäätösten julkaisematta jättämisestä määrättävien seuraamusten osalta — on todennut myös julkisasiamies Cosmas edellä alaviitteessä 44 mainitussa asiassa komissio v. Saksa 5.6.1997 antamansa ratkaisuehdotuksen 30 kohdassa.

48 — Neljännen direktiivin 47 artiklan 1 a kohta lisättiin direktiivillä 90/605.

tilinpäätösten varalta, ei ole vakuuttava. Koska neljännen direktiivin poikkeussäännökset, erityisesti 47 artiklan 1 a kohta, koskevat lähinnä pienyrityksiä, tällaisesta näkemyksestä näet olisi se järjenvastainen seuraus, että pienyritysten osalta meneteltäisiin virheellisten yhtiötietojen antamisen yhteydessä ankarammin kuin suuryritysten osalta.

79. Myöskään vastaaja Berlusconiin mainitsema asiassa Rabobank annettu tuomio⁴⁹ ei johda toiseen lopputulokseen. Kyseisessä tuomiossa ei käsitellä lainkaan julkistamista koskevia ensimmäisen direktiivin säännöksiä vaan pääomayhtiöiden elinten edustusvaltuuksia. Siitä ei voida päätellä, että kaikkia ensimmäisen direktiivin säännöksiä pitäisi tulkita mahdollisimman suppeasti ja sananmukaisesti. Yhteisöjen tuomioistuin turvautuu myös asiassa Rabobank antamassaan tuomiossa pikemminkin systemaattiseen tulkintaan, kun se ottaa komission ehdotuksen viidenneksi direktiiviksi yhtiöoikeuden alalla mukaan tarkasteluun.⁵⁰ Yhteisöjen tuomioistuin menettelee siis asiassa Rabobank antamassaan tuomiossa aivan samalla tavoin kuin edellä olen ehdottanut viitatessani ensimmäisen ja neljännen direktiivin väliseen asiayhteyteen.

80. Vaikka ensimmäisen direktiivin 6 artiklasta tässä yhteydessä esittämäni tulkintaa ei hyväksyttäisikään, jäsenvaltioiden olisi lisäksi myös yhteisön lojaalisuusvelvoitteen nojalla huolehdittava siitä, että sisällöltään virheellisten tilinpäätösten julkistamisesta säädetään seuraamuksia. Kun näet yhteisön lainsäädännössä ei ole säädetty erityistä seuraamusta sen säännösten rikkomisesta tai siinä viitataan tältä osin kansallisiin lakeihin, asetuksiin ja hallinnollisiin määräyksiin, EY 10 artiklassa velvoitetaan jäsenvaltiot toteuttamaan kaikki toimenpiteet, jotka ovat aiheellisia yhteisön oikeuden sisällön ja tehokkuuden turvaamiseksi.⁵¹

81. Yhteenvetona on näin ollen todettava seuraavaa:

Ensimmäisen direktiivin 6 artiklan ensimmäisessä luettelamakohdassa, luettuna yhdessä neljännen direktiivin 2 artiklan 3 kohdan ja 47 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan sekä EY 10 artiklan kanssa, edellytetään, että jäsenvaltiot eivät säädä asianmukaisia seuraamuksia ainoastaan niiden tilanteiden varalta, joissa tilinpäätöksiä ei lainkaan julkisteta, vaan myös niiden tilanteiden varalta, joissa julkistetaan sisällöltään virheellisiä tilinpäätöksiä. Konsolidoitujen tilinpäätösten yhteydessä sovellettavaa seitsemännen direktiivin 38 artiklan 6 kohtaa on tulkittava vastaavalla tavalla.

49 — Asia C-104/96, Coöperatieve Rabobank "Vecht en Plassengebied", tuomio 16.12.1997 (Kok. 1997, s. I-7211, erityisesti 22–25 kohta).

50 — Alaviitteessä 49 mainitussa asiassa Rabobank annettua tuomion 25–27 kohta.

51 — Vakiintunut oikeuskäytäntö asiassa 68/88, komissio v. Kreikka, 21.9.1989 annettua tuomiosta lähtien (Kok. 1989, s. 2965, Kok. Ep. X, s. 167, 23 kohta); vrt. myös edellä alaviitteessä 6 mainitussa asiassa Allain annettua tuomion 24 kohta sekä asia C-167/01, Inspire Art, tuomio 30.9.2003 (Kok. 2003, s. I-10155, 62 kohta) ja asia C-230/01, Penycoced, tuomio 15.1.2004 (Kok. 2004, s. I-937, 36 kohta).

2) Virheellisten yhtiötietojen antamista koskevien seuraamusten asianmukaisuudesta

taavat yhteisön oikeudessa asetettuja vaatimuksia. Komissio ja molemmat yhteisöjen tuomioistuimen oikeudenkäyntiin osallistuneet yleiset syyttäjät esittävät päinvastaisen näkemyksen.

82. Kansalliset tuomioistuimet haluaisivat lisäksi tietää lähinnä, mitä on katsottava tarkoitettavan virheellisten yhtiötietojen antamisesta säädettävillä asianmukaisilla seuraamuksilla. Ne esittävät yhtäältä täysin yleisiä kysymyksiä seuraamusten asianmukaisuuden arviointiperusteista⁵² ja toisaalta erityisesti Italian decreto legislativo nro 61/02 säännöksistä, joilla otetaan käyttöön porrastettu seuraamusjärjestelmä,⁵³ vaikutetaan rikosten vanhentumiseen,⁵⁴ otetaan käyttöön asianomistajan rangaistusvaatimuksen esittämistä koskeva edellytys⁵⁵ ja säädetään toleranssirajoista, joiden alittuessa ei ole mahdollista määrätä rangaistuksia virheellisten yhtiötietojen antamisesta.⁵⁶

84. Yhteisöjen tuomioistuin ei voi EY 234 artiklan nojalla ratkaisua antaessaan tutkia sitä, onko kansallisen lainsäädännön säännös yhteensopiva yhteisön oikeuden kanssa tai miten kansallisia säännöksiä pitäisi tulkita. Tästä syystä se ei voi antaa ratkaisua esimerkiksi Codice Civile uuden 2621 §:n mukaisen rangaistuksen suuruudesta.⁵⁷ Se on kuitenkin toimivaltainen esittämään kansalliselle tuomioistuimelle kaikki sellaiset yhteisön oikeuden tulkintaan liittyvät seikat, jotka saattavat auttaa kansallista tuomioistuinta sen arvioidessa kansallisen oikeuden yhteensoveltuvuutta yhteisön oikeuden kanssa sen käsiteltäväksi saatetussa asiassa.⁵⁸

83. Sekä vastaajat että Italian hallitus katsovat, että decreto legislativo nro 61/02 käyttöön otettujen kaltaiset säännökset vas-

a) Seuraamusten tehokkuus, oikeasuhteisuus ja varoittavuus

52 — Vrt. erityisesti asioissa C-387/02 ja C-403/02 esitetyt toiset ennakkoratkaisukysymykset sekä asiassa C-391/02 esitetty ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys.

53 — Vrt. tältä osin erityisesti asiassa C-391/02 esitetty kuudes ennakkoratkaisukysymys.

54 — Vrt. tältä osin perustelut, jotka koskevat asioissa C-387/02 ja C-403/02 esitettyjä toisia ennakkoratkaisukysymyksiä sekä asiassa C-391/02 esitettyä ensimmäistä ennakkoratkaisukysymystä.

55 — Vrt. tältä osin asiassa C-391/02 esitetyt viides ja kuudes ennakkoratkaisukysymys sekä asiassa C-403/02 esitetty kolmas ennakkoratkaisukysymys.

56 — Vrt. tältä osin asiassa C-387/02 esitetty kolmas ennakkoratkaisukysymys sekä asiassa C-391/02 esitetyt toinen, kolmas ja neljäs ennakkoratkaisukysymys.

85. Ensimmäisen direktiivin 6 artiklan ensimmäisessä luettelakohdassa velvoite-

57 — Tähän pyritään esimerkiksi asiassa C-403/02 esitetyn kolmannen ennakkoratkaisukysymyksen ensimmäisellä osalla.

58 — Vakiintunut oikeuskäytäntö; vrt. esim. edellä alaviitteessä 36 mainitussa asiassa Tombsi annetun tuomion 36 kohta sekä asia C-151/02, Jaeger, tuomio 9.9.2003 (Kok. 2003, s. I-8389, 43 kohta); asia C-28/99, Verdonck ym., tuomio 3.5.2001 (Kok. 2001, s. I-3399, 28 kohta) ja asia C-292/92, Hünermund ym., tuomio 15.12.1993 (Kok. 1993, s. I-6787, Kok. Ep. XIV, s. I-515, 8 kohta). Vastaavasti edellä alaviitteessä 51 mainitussa asiassa Inspire Art annetun tuomion 63 kohta.

taan jäsenvaltiot ainoastaan säätämään *asianmukaiset seuraamukset* edellä mainitun julkistamisvelvoitteen rikkomisen varalta. Näin ollen säännöksessä jätetään EY 249 artiklan 3 kohtaa vastaavalla tavalla kansallisten viranomaisten valittavaksi muoto ja keino ja annetaan niille siten huomattavaa harkintavaltaa.

86. Tämä harkintavalta ei ole kuitenkaan rajaton. Kun yhteisön lainsäädännössä ei ole säädetty erityistä seuraamusta sen säännösten rikkomisesta tai siinä viitataan tältä osin kansallisiin lakeihin, asetuksiin ja hallinnollisiin määräyksiin, EY 10 artiklassa veloitetaan jäsenvaltiot toteuttamaan kaikki toimenpiteet, jotka ovat aiheellisia yhteisön oikeuden täyden tehokkuuden turvaamiseksi. Vaikka jäsenvaltiot voivat itse valita määrättävät seuraamukset, niiden on huolehdittava erityisesti siitä, että yhteisön oikeuden rikkomisesta määrättäviä seuraamuksia koskevat sellaiset aineelliset ja menettelylliset edellytykset, jotka vastaavat niitä edellytyksiä, joita sovelletaan luonteeltaan ja vakavuudeltaan vastaaviin kansallisen oikeuden rikkomisiin, ja joiden johdosta seuraamukset ovat joka tapauksessa *tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia*.⁵⁹

87. Tässä tapauksessa ei voida katsoa, että täysin kansallisten ja yhteisön oikeuteen liittyvien tosiseikastojen välillä olisi syrjintää.

59 — Vakiintunut oikeuskäytäntö edellä alaviiteessä 51 mainitussa asiassa komissio v. Kreikka annetusta tuomiosta (23 ja 24 kohta) lähtien. Vrt. myös edellä alaviiteessä 36 mainitussa asiassa Allain annettu tuomion 24 kohta ja alaviiteessä 51 mainitussa asiassa Inspire Art annettu tuomion 62 kohta.

Tästä syystä seuraavassa käsitellään yksinomaan *tehokkuutta, oikeasuhteisuutta ja varoittavuutta* koskevia edellytyksiä; niiden perusteella arvioidaan nyt käsiteltävissä asioissa, ovatko decreto legislativolla nro 61/02 käyttöön otettujen kaltaiset säännökset yhteensopivia ensimmäisen direktiivin 6 artiklan kanssa. Kun otetaan huomioon edellä mainitut ensimmäisen ja neljännen direktiivin tavoitteet,⁶⁰ erityinen merkitys on annettava siinä yhteydessä paitsi osakkaiden ja velkojien eduille myös sille, että suojellaan muiden ulkopuolisten etuja ja luottamusta siihen, että yhtiön varoista ja vastuista, rahoitusasemasta sekä tuloksesta annetaan oikea ja riittävä kuva. Myös ja nimenomaan tämä suojelu on varmistettava kansallisessa lainsäädännössä säädettävillä seuraamuksilla tehokkaalla, oikeasuhteisella ja varoittavalla tavalla.

88. Seuraamusta koskeva säännös on *tehokas*, kun se on laadittu sillä tavoin, että siinä säädetyn seuraamuksen määräämistä (ja siten yhteisön oikeudessa säädettyjen päämäärien saavuttamista)⁶¹ ei tehdä käytännössä mahdolltomaksi tai liian vaikeaksi.

60 — Vrt. ensimmäisen direktiivin johdanto-osan toinen perustelukappale ja neljännen direktiivin johdanto-osan ensimmäinen perustelukappale sekä tämän ratkaisuehdotuksen 72–75 kohdassa esitetyt toteamukset.

61 — Viimeksi mainittua näkökohtaa on painottanut julkisasiamies Van Gerven asiassa C-326/88, Hansen, 5.12.1989 antamassaan ratkaisuehdotuksessa (Kok. 1990, s. I-2911, s. I-2919, Kok. Ep. X, s. 479). *Tehokkaalla* tarkoitetaan hänen mukaansa "muun muassa sitä, että jäsenvaltioiden on tavoiteltava asianomaisten yhteisön oikeussääntöjen päämääriä ja toteutettava ne".

Tämä ilmenee *tehokkuusperiaatteesta*,⁶² jota on oikeuskäytännön mukaan sovellettava aina, kun tosiseikastolla on yhtymäkohta yhteisön oikeuteen, mutta — esimerkiksi sovellettavan menettelyn osalta — ei ole olemassa yhteisön oikeuden sääntelyä ja jäsenvaltioiden on sen vuoksi noudatettava kansallisia oikeussääntöjä. Siinä yhteydessä tehokkuusperiaatetta ei sovelleta ainoastaan silloin, kun yksityiset vetoavat jäsenvaltiota vastaan omiin yhteisön oikeuteen perustuviin oikeuksiinsa, vaan myös päinvastaisessa tilanteessa eli silloin, kun jäsenvaltio panee yhteisön oikeussäännöt täytäntöön yksityisiin nähden.⁶³

89. Seuraamus on *varoittava*, kun se saa yksityiset pidättäytymään rikkomasta yhteisön oikeuden päämääriä ja säännöksiä.⁶⁴ Siinä yhteydessä ei ole kyse ainoastaan seuraamuksen laadusta ja suuruudesta,⁶⁵ vaan myös siitä, millä todennäköisyydellä seuraamus määrätään: oikeussääntöjen rikkojan täytyy joutua pelkäämään sitä, että hänelle myös todellisuudessa määrätään seuraamus. Tässä mielessä varoittavuutta koskeva edellytys on päällekkäinen tehokkuusedellytyksen kanssa.

62 — Vrt. esim. asia C-201/02, Delena Wells, tuomio 7.1.2004 (Kok. 2004, s. I-723, 67 kohta oikeuskäytäntöviittauksiineen) ja asia C-312/93, Peterbroeck, tuomio 14.12.1995 (Kok. 1995, s. I-4599, 12 kohta).

63 — Vrt. esimerkiksi asia C-404/00, komissio v. Espanja, tuomio 26.6.2003 (Kok. 2003, s. I-6695, 24 kohta); asia C-298/96, Oelmühle Hamburg ja Schmidt Söhne, tuomio 16.7.1998 (Kok. 1998, s. I-4767, 24 kohta) ja yhdistetyt asiat 205/82–215/82, Deutsche Milchkontor ym., tuomio 21.9.1983 (Kok. 1983, s. 2633, Kok. Ep. VII, s. 229, 19 kohta).

64 — Vastaavasti julkisasiamies Van Gerven edellä alaviiteessä 61 mainitussa asiassa Hansen 5.12.1989 antamansa ratkaisuehdotuksen 8 kohdassa: ”Varoittavalla’ ja ’oikeasuhteisella’ tarkoitetaan sitä, että seuraamusten on oltava tavoitellun päämäärän kannalta riittäviä mutta ei suhteettoman ankaria”.

65 — Asia C-354/99, komissio v. Irlanti, tuomio 18.10.2001 (Kok. 2001, s. I-7657, 47 kohta) ja julkisasiamies Geelhoedin 5.4.2001 esittämän ratkaisuehdotuksen 27 kohta. Vrt. myös asia C-382/92, komissio v. Yhdistynyt kuningaskunta, tuomio 8.6.1994 (Kok. 1994, I-2435, Kok. Ep. XV, s. I-205, 56–58 kohta) ja asia C-383/92, komissio v. Yhdistynyt kuningaskunta, tuomio 8.6.1994 (Kok. 1994, s. I-2479, Kok. Ep. XV, s. I-223, 41 ja 42 kohta).

90. Seuraamus on *oikeasuhteinen*, jos se on tarkoituksenmukainen keino sillä tavoiteltujen hyväksytyjen päämäärien saavuttamiseksi (eli erityisesti *tehokas* ja *varoittava*) ja lisäksi tarpeellinen. Kun on mahdollista valita useista (yhtä) tarkoituksenmukaisista toimenpiteistä, on valittava vähiten rajoitettava. Lisäksi seuraamuksesta asianomaiselle aiheutuvien vaikutusten on oltava asianmukaisessa suhteessa tavoiteltuihin päämääriin.⁶⁶

91. Sitä, onko kansallinen oikeussääntö tässä mielessä tehokas, oikeasuhteinen ja varoittava, on tarkasteltava ottaen huomioon tämän säännön asema koko oikeusjärjestyksessä ja sen merkitys kansallisissa tuomioistuimissa käytävän oikeudenkäynnin kulun sekä sen erityispiirteiden kannalta.⁶⁷

92. Yhteenvetona on näin ollen todettava seuraavaa:

Seuraamukset ovat ensimmäisen direktiivin 6 artiklassa tarkoitettulla tavalla asianmukai-

66 — Vrt. suhteellisuusperiaatteen osalta esim. asia C-220/01, Lennox, tuomio 3.7.2003 (Kok. 2003, s. I-7091, 76 kohta); yhdistetyt asiat C-27/00 ja C-122/00, Omega Air ym., tuomio 12.3.2002 (Kok. 2002, s. I-2569, 62 kohta) ja asia 265/87, Schröder, tuomio 11.7.1989 (Kok. 1989, s. 2237, Kok. Ep. X, s. 109, 21 kohta). Vrt. myös asia C-29/95, Pastoors ja Trans-Cap, tuomio 23.1.1997 (Kok. 1997, s. I-285, 24 kohdan viimeinen virke ja 25–28 kohta).

67 — Ks. tästä — kansallisten menettelysäännösten yhteensopivuutta tehokkuusperiaatteen kanssa koskevan kysymyksen osalta — vakiintunut oikeuskäytäntö: vrt. esim. edellä alaviiteessä 62 mainitussa asiassa Peterbroeck annetun tuomion 14 kohta sekä asia C-276/01, Steffensen, tuomio 10.4.2003 (Kok. 2003, s. I-3735, 66 kohta); asia C-327/00, Santex, tuomio 27.2.2003 (Kok. 2003, s. I-1877, 56 kohta) ja asia C-473/00, Cofidis, tuomio 21.11.2002 (Kok. 2002, s. I-10875, 37 kohta).

sia, kun ne ovat tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia. Siinä yhteydessä erityisen merkityksellisinä on pidettävä paitsi osakkaiden ja velkojien, myös muiden ulkopuolisten etuja ja sitä, että suojellaan heidän luottamustaan siihen, että yhtiön varoista ja vastuista, rahoitusasemasta sekä tuloksesta annetaan oikea ja riittävä kuva. Sitä, sisältykö kansalliseen oikeussääntöön tehokas, oikeasuhteinen ja varoittava seuraamus, on tarkasteltava kulloisessakin yksittäistapauksessa ottaen huomioon tämän säännön asema koko oikeusjärjestyksessä ja sen merkitys kansallisissa tuomioistuimissa käytävän oikeudenkäynnin kulun sekä sen erityispiirteiden kannalta.

b) Toleranssirajat

93. Sekä Codice Civilen uuden 2621 §:n 3 momentin ensimmäisessä virkkeessä että uuden 2622 §:n 5 momentin ensimmäisessä virkkeessä säädetään, että virheellisten yhtiötietojen antaminen ei ole rangaistava teko, mikäli teolla ei vääristetä yhtiön tai konsernin varoja ja vastuuta, rahoitusasemaa ja tulosta koskevaa kuvaa huomattavalla tavalla. Lisäksi molempiin säännöksiin sisältyvät prosenttilukuina ilmaistut toleranssirajat (vrt. uuden 2621 §:n 3 momentin toinen virke ja 4 momentti sekä uuden 2622 §:n 5 momentin toinen virke ja 6 momentti). Koska nämä säännökset ovat samat molemmissa rikossäännöksissä, on asianmukaista käsitellä ne ensin.

94. Näitä säännöksiä arvioitaessa on pidettävä lähtökohtana neljännen direktiivin perusajatusta. Esimerkiksi neljännen direktiivin 2 artiklan 3 kohdassa edellytetään, että tilinpäätöksen on annettava oikea ja riittävä kuva yhtiön varoista ja vastuista, rahoitusasemasta sekä tuloksesta. Tällä periaatteella on keskeinen merkitys tilinpäätöstä koskevien direktiivien säännösten joukossa.⁶⁸ Tätä kuvaavat erityisesti neljännen direktiivin 2 artiklan 4 ja 5 kohta. Epävarmassa tilanteessa on jopa poikettava neljännen direktiivin muista säännöksistä sen varmistamiseksi, että tilinpäätöksessä annetaan oikea ja riittävä kuva (2 artiklan 5 kohdan ensimmäinen virke), ja saattaa jopa olla välttämätöntä ylittää neljännen direktiivin vaatimukset tässä tarkoituksessa (2 artiklan 4 kohta).⁶⁹

95. Kuten jo edellä mainittiin, näillä säännöksillä pyritään suojelemaan sekä osakkaiden että ulkopuolisten luottamusta tilinpäätösten asiasisällön oikeellisuuteen.

96. Tästä on lähtökohtaisesti kahdenlaisia seurauksia: mikäli tilinpäätöksessä tai konsolidoidussa tilinpäätöksessä on virheitä, jotka saattavat heikentää luottamusta yhtiön varoista ja vastuista, rahoitusasemasta sekä tuloksesta esitettyjen tietojen oikeellisuuteen,

68 — Vrt. tästä myös alaviiteessä 41 mainittu oikeuskäytäntö.

69 — Konsolidoituja tilinpäätöksiä koskevat vastaavat säännökset sisältyvät seitsemännen direktiivin 16 artiklaan.

seuraamuksen tehokkuuden periaatteen mukaan ei voida sallia minkäänlaista toleranssia, koska muussa tapauksessa direktiivillä tavoiteltu päämäärä tehtäisiin tyhjäksi. Mikäli tilinpäätöksen virheet *eivät* sitä vastoin voi horjuttaa tätä luottamusta, seuraamukset voivat olla vähäisempiä tai niistä voidaan luopua kokonaan.

tilinpäätöksiä laadittaessa, on aina yksittäistapauksessa jätettävä arvioinnin ulkopuolelle se, onko kyseessä ainoastaan vaikutuksiltaan vähäinen epätarkkuus vai sellainen väärennös, joka ei ole hyväksyttävissä. Muussa tapauksessa olisi näet olemassa suuri vaara, että lainsäätäjän myöntämien toleranssirajojen varjolla tilinpäätökseen tulisi liian laajalti tietoisesti laskettuja epätarkkuuksia. Tällainen kehitys voisi heikentää erityisesti ulkopuolisten luottamusta ja samalla kaiken kaikkiaan liike-elämän luottamusta tilinpäätösten oikeellisuuteen.

97. Säännökset, joissa jätetään riittävästi harkinnanvaraa, jotta yksittäistapauksen olosuhteet voidaan ottaa huomioon, voivat täyttää tämän vaatimuksen, mikäli niitä tulkitaan ja sovelletaan direktiivin mukaisesti. Täysin määrälliset virheen vaikutukset, joihin Codice Civilen uuden 2621 §:n 3 momentin toisessa virkkeessä ja 4 momentissa sekä uuden 2622 §:n 5 momentin toisessa virkkeessä ja 6 momentissa viitataan, voivat sitä vastoin olla ainoastaan ensimmäinen näkökohta arvioitaessa sitä, onko tämä virhe omiaan heikentämään luottamusta yhtiön varoista ja vastuista, rahoitusasemasta sekä tuloksesta esitettyjen tietojen oikeellisuuteen.

98. Osakkaiden ja ulkopuolisten etuja sekä heidän tilinpäätöksen oikeellisuuteen kohdistuvalle luottamukselle annettavaa suojaa ei *normaalisti* vaaranneta, niin kauan kuin mahdollisilla kirjanpitovirheillä ei vääristetä yhtiön tai konsernin varoja ja vastuuta, rahoitusasemaa sekä tulosta määrällisesti huomattavalla tavalla. Jotta voitaisiin kuitenkin välttää väärinkäytökset ja annettaisiin aihetta toimia mahdollisimman huolellisesti

99. Erityisesti silloin ei voi olla myöskään minkäänlaista toleranssia, kun edellytetään, kuten Codice Civilen uudessa 2621 §:ssä ja uudessa 2622 §:ssä, että tilinpäätökseen sisällytetään *tahallisesti* sekä *petoksellisesti tai hyötymistarkoituksessa* virheellisiä tietoja, jotka sitten julkistetaan, jolloin myös väärentämisen vaikutukset voivat olla määrällisesti vähäisiä. Periaatteella, jonka mukaan yhtiön varoista ja vastuista, rahoitusasemasta sekä tuloksesta on annettava oikea ja riittävä kuva, pyritään edellä mainitulla tavalla suojelemaan ulkopuolisten etuja ja luottamusta, joka liike-elämällä on tilinpäätösten oikeellisuuteen. Mikäli sallittaisiin se, että tilinpäätöksessä esitetään tahallisesti sekä harhautamis- tai hyötymistarkoituksessa virheellisiä tietoja, tämä luottamus petettäisiin pysyvästi ja samalla yhteisön direktiivien päämääriä loukattaisiin.

100. Tätä taustaa vasten toleranssirajat tai rangaistavuuden poistavat seikat, sellaisina kuin niistä on säädetty Italian Codice Civileen uudessa 2621 §:n 3 ja 4 momentissa ja uudessa 2622 §:n 5 ja 6 momentissa, eivät vaikuta tarkoituksenmukaisilta täyttämään yhteisön oikeudessa seuraamuksen tehokkuudelle (ja myöskään varoittavuudelle) asetettuja vaatimuksia.

101. Huomautettakoon sivumennen, että myös Amerikan yhdysvalloissa, esimerkiksi *Securities and Exchange Commission* (SEC) hallintokäytännössä, pidetään lähtökohtana määrällisten toleranssirajojen epä-tarkoituksenmukaisuutta ainakin siltä osin kuin niillä luodaan ehdoton *presumptio ilman* että olisi mahdollista arvioida kattavasti kaikkia yksittäistapaukseen liittyviä seikkoja.⁷⁰

102. Tässä esitettyä näkemystä vastaan ei voida vedota myöskään siihen, että yhteisön oikeudessa olisi yleisesti hyväksytyt ”vähämerkityksisyyteen liittyväsäännöt” (eli de minimis -säännöt).⁷¹ Pitää tosin paikkansa,

70 – SEC Staff Accounting Bulletin nro 99, 17 kohta, osa 211 [Release No. SAB 99], 12.8.1999, löydettävissä (13.7.2004) web-sivuilla <http://www.sec.gov/interps/account/sab99.htm>. SEC:n hallintoelimet toteavat seuraavaa: ”Exclusive reliance on certain quantitative benchmarks to assess materiality in preparing financial statements and performing audits of those financial statements is inappropriate; misstatements are not immaterial simply because they fall beneath a numerical threshold.” Yhtenä useista perusteista arvioitaessa sitä, onko määrällisesti pieni poikkeama kuitenkin laadullisesti merkittävä, siinä esitetään lisäksi seuraavaa: ”whether the misstatement involves concealment of an unlawful transaction”. Myös virheellisen tiedon tahallisuudella saattaa olla merkitystä arvioinnin yhteydessä: ”In certain circumstances, intentional immaterial misstatements are unlawful.”

71 – Näin on kuitenkin menetellyt vastaaja Berlusconi kirjelmässään.

että Euroopan kilpailuoikeudessa on olemassa tiettyjä vaikutusten tuntuvuutta koskevia kynnyksiä. Tällaisia kynnyksiä sovelletaan kuitenkin ainoastaan silloin, kun on varmistettu, että kilpailusääntöjen tarkoitusta ja käytännön toimivuutta ei vaaranneta.

103. Esimerkiksi valtiontukien alalla sovellettavan ryhmäpoikkeusasetuksen⁷² 3 artiklassa edellytetään tiettyjen tarkistusten tekemistä sen varmistamiseksi, että vähämerkityksisinä tukina myönnettyt tuet eivät vaikuta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan eivätkä vääristä kilpailua.⁷³ Jos vertailusta tähän vähämerkityksisyyteen liittyvään sääntöön voidaan tehdä jokin päätelmä, se on seuraava: toleranssirajoja voi olla vain silloin, kun niillä ei tehdä sovellettavien oikeussääntöjen tarkoitusta eli tilinpäätösten osalta ulkopuolisten luottamuksensuojaa ja yhtiötietojen julkistamista koskevaa suojaa tyhjäksi.

104. Yhtä valaiseva on vertailu EY 81 artiklan soveltamisalalla voimassa olevaan vähämerkityksisyyteen liittyvään sääntöön: siellä näet erityisen vakavat rajoitukset, kuten hintasopimukset tai aluekartellien muodostaminen (ns. ydinrajoitukset) on jo etukäteen poistettu vähämerkityksisyyteen liittyvän säännön soveltamisalasta, eli ne kuuluvat rajoituksitta Euroopan kartellioikeuden sovelta-

72 – EY:n perustamissopimuksen 87 ja 88 artiklan soveltamisesta vähämerkityksiseen tukeen 12 päivänä tammikuuta 2001 annettu komission asetus (EY) N:o 69/2001 (EYVL L 10, s. 30).

73 – Vrt. ryhmäpoikkeusasetuksen (mainittu edellä alaviitteessä 72) johdanto-osan viides ja seitsemäs perustelukappale.

misalana.⁷⁴ Mikäli näitä ajatuksia sovelletaan myös virheellisten yhtiötietojen alalla, on tehtävä enintään seuraava päätelmä: kun kyse on siitä, että ulkopuolisten ja suuren yleisön luottamusta tilinpäätöstietojen oikeellisuuteen on loukattu erityisen vakavalla tavalla, erityisesti antamalla tilinpäätöksessä tahallisesti ja petoksellisesti tai hyötymistarkoituksessa virheellisiä tietoja, toleranssirajaa ei voida soveltaa, vaikka virheellisillä tiedoilla ei yksinomaan määrällisesti arvioiden olisikaan vääristetty yhtiön tai konsernin varoja ja vastuita, rahoitusasemaa sekä tulosta merkittäväällä tavalla.

Kansallinen oikeussääntö on kuitenkin näiden samojen säännösten vastainen, mikäli virheellisten yhtiötietojen antaminen ei — ilman että olisi suoritettava kaikkien yksittäistapaukseen liittyvien seikkojen kokonaisarviointia — ole sen mukaan rangaistava teko siinä tapauksessa, että totuudenvastaiset tiedot tai laiminlyönnit ovat johtaneet lopputulokseen, joka ei poikkea kuin tietyn prosenttiosuuden oikeasta arvosta.

Seitsemännen direktiivin 38 artiklan 6 kohtaa, luettuna yhdessä 1 kohdan ja 16 artiklan 3 kohdan kanssa, on tulkittava vastaavalla tavalla.

105. Yhteenvetona on näin ollen todettava seuraavaa:

c) Rikossyytteen nostamista koskevat vanhentumisajat

Kansallinen oikeussääntö, jonka mukaan virheellisten yhtiötietojen antaminen ei ole rangaistava teko, mikäli teolla ei vääristetä merkittäväällä tavalla yhtiön tai konsernin varoja ja vastuita, rahoitusasemaa sekä tulosta koskevaa kuvaa, ellei teko ole ollut tahallinen ja tehty harhaanjohtamis- tai hyötymistarkoituksessa, ei ole ristiriidassa ensimmäisen direktiivin 6 artiklan ensimmäisen luetelmakohdan kanssa, luettuna yhdessä neljännen direktiivin 2 artiklan 3 kohdan ja 47 artiklan 1 kohdan kanssa.

106. Decreto legislativolla nro 61/02 sovellettavia vanhentumisaikoja on lyhennetty huomattavasti. Tämä vaikuttaa erityisesti syytteen nostamiseen Codice Civilen uudessa 2621 §:ssä säädettyistä rikoksista. Tätä rikkomusta, joka on virheellisten yhtiötietojen antamista koskeva yleinen rikosnimike, koskee nyttemmin kolmen vuoden vanhentumisaika, ja mikäli tämä vanhentumisaika keskeytyy, teko vanhenee kaiken kaikkiaan viimeistään neljän vuoden ja kuuden kuukauden kuluessa.⁷⁵

74 — Vrt. komission tiedonanto vähämerkityksisistä sopimuksista, jotka eivät Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla rajoita tuntuvasti kilpailua (de minimis -sopimukset) (EYVL 2001, C 368, s. 13), 11 kohta.

75 — Vertailun vuoksi: Codice Civilen vanhaa 2621 §:ää koski kymmenen vuoden vanhentumisaika; vanhentumisaajan keskeytyessä rikos vanhentui yhteensä viimeistään 15 vuodessa (ks. esim. asiassa C-391/02 esitetyn ennakkoratkaisupyynnön 42 kohta).

107. Ei ole mitään periaatteellisia syitä sitä vastaan, että jäsenvaltiot soveltavat vanhentumisaikoja seuraamuksiin, joita ne ovat ottaneet käyttöön yhteisön oikeuden nojalla. Tällaiset vanhentumisajat palvelevat näet oikeussuojaa, ja oikeusvarmuuden periaate on tunnustettu yleisenä oikeusperiaatteena myös yhteisön tasolla.⁷⁶ Vastaavasti myös yhteisön oikeudessa tunnetaan vastaavanlaisia vanhentumisaikoja, jotka liittyvät esimerkiksi yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamista koskeviin säännöksiin⁷⁷ ja kilpailupoliittikkaan.⁷⁸

108. Kuten tällaisten vanhentumisaikojen olemassaolokin osoittaa, yhteisön oikeudessa ei missään tapauksessa edellytetä, että seuraamus pitäisi myös tosiasiallisesti määrätä jokaisessa yksittäistapauksessa. Sitä vastoin on varmistettava, että sovellettavilla vanhentumista koskevilla säännöillä ei kaiken kaikkiaan tehdä tyhjäksi säädettyjen seuraamus-

ten tehokkuutta ja varoittavuutta.⁷⁹ Seurauksien määrääminen virheellisten yhtiötietojen antamisesta ei saa siis olla yksinomaan teoreettista. Seuraamusjärjestelmä on pikemminkin laadittava sellaiseksi, että jokaisen, joka antaa virheellisen tilinpäätöksen, on myös käytännössä jouduttava pelkäämään sitä, että hänelle määrätään siitä seuraamuksia.⁸⁰

109. Sitä, vastaavatko vanhentumista koskevat *Codice Civile*n uusien 2621 §:n ja 2622 §:n kaltaiset säännökset edellä esitettyjä seuraamusten tehokkuutta ja varoittavuutta koskevia vaatimuksia, on arvioitava yhtäältä siten, että otetaan huomioon asianomaisten rikosten laatu ja vakavuus, ja toisaalta siten, että otetaan huomioon se, miten kansallisen oikeuden mukaiset vanhentumissäännöt on muotoiltu.⁸¹ Siinä yhteydessä ei ole kyse ainoastaan vanhentumisaikojen pituudesta vaan esimerkiksi myös kyseisen määräajan kulumisen alkamishetkestä, mahdollisista vanhentumisen estävistä tai katkaisevista tapahtumista ja tällaisen estämisen tai katkaisemisen vaikutuksista. Ei voida jättää huomiotta myöskään sitä, miten kauan aikaa asian tutkimiseen ja oikeudenkäyntiin tuomioistui-

76 — Asia C-278/02, Handlbauer, tuomio 24.6.2004 (Kok. 2004, 40 kohta), jota on oikaistu 14.7.2004 annetulla määräyksellä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

77 — Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta 18 päivänä joulukuuta 1995 annetun neuvoston asetuksen 3 artikla (EY, Euratom) N:o 2988/95 (EYVL L 312, s. 1; jäljennä asetus N:o 2988/95).

78 — Perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16 päivänä joulukuuta 2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 (EYVL 2003, L 1, s. 1) 25 ja 26 artikla. Vanhentumisaikaa vastaava määräaikasäännös sisältyy myös Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 93 artiklan soveltamista koskevista yksityiskohtaisista säännöistä 22 päivänä maaliskuuta 1999 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 659/1999 (EYVL L 83, s. 1) 15 artiklaan. On kuitenkin korostettava, että asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan 6 kohdan ja asetuksen N:o 659/1999 15 artiklan 2 kohdan neljännen virkkeen mukaiset määräajat eivät kulu silloin kun oikeudenkäynti on vireillä.

79 — Vastaavia näkemyksiä on esitetty myös muissa yhteyksissä eli oikeuskäytännössä, joka koskee tiettyjen menettelyä koskevien kansallisen oikeuden mukaisten määräaikojen sovellettavuutta yhteisön oikeuteen liittyviin tilanteisiin. Siinä yhteisöjen tuomioistuin on lähtökohaltaisesti sallinut (preklusiivisten) määräaikojen vahvistamisen, joskaan tehokkuusperiaatteen mukaan näillä määräajoilla ei saa tehdä yhteisön oikeuden täytäntöönpanosta käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa; vrt. tältä osin asia C-231/96, Edis, tuomio 15.9.1998 (Kok. 1998, s. I-4951, 34 ja 35 kohta) ja asia C-30/02, Recheio — Cash & Carry, tuomio 17.6.2004 (Kok. 2004, s. I-6051, 17 ja 18 kohta).

80 — Vrt. myös tämän ratkaisuehdotuksen 88 ja 89 kohta.

81 — Mikäli kansalliset tuomioistuimet haluavat tukeutua myös tilastotietoihin arvioidessaan vanhentumisaikoja koskevaa Italian järjestelmää, kuten vastaaja Berlusconi ehdottaa, niiden pitäisi tietysti huolehtia siitä, että tällaiset tilastot ovat *todistusvoimaisia* eli että ne koskevat nimenomaisesti nyt käsiteltäviä rikosnimikkeitä ja että niiden avulla voidaan verrata vanhentumisen vaikutuksia vanhan ja uuden lainsäädännön perusteella.

nessa normaalitapauksessa kuuluu, kun otetaan huomioon tosiseikaston monitahoisuus sekä oikeudenkäyttöön liittyvät henkilölliset ja aineelliset tekijät. Vastaavasti on otettava huomioon, että ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen⁸² 6 artiklan 1 kappaleen ensimmäisessä virkkeessä samoin kuin Euroopan unionin perusoikeuskirjan⁸³ 47 artiklan 2 kohdan ensimmäisessä virkkeessä annetaan suojaa jokaiselle, erityisesti rikosoikeudenkäynnin vastaajille, liian pitkiä oikeudenkäyntejä vastaan; oikeudenkäynnin kestoa arvioitaessa on kuitenkin niin ikään otettava huomioon yksittäistapaukseen liittyvät seikat, kuten sen monimutkaisuus.⁸⁴

110. Mikäli vanhentumista koskeva säännös on kaikkien näiden näkökohtien perusteella

82 — Allekirjoitettu Roomassa 4.11.1950.

83 — EYVL 2000, C 364, s. 1. Vaikka perusoikeuskirjalla ei ole vielä primäärioikeuteen verrattavissa olevia oikeusvaikutuksia, se antaa kuitenkin oikeuslähteenä tietoa yhteisön oikeusjärjestyksessä taatuista perusoikeuksista; ks. vastaavasti myös julkisasiamies Poiars Maduron asiassa C-181/03 P, Nardone, 29.6.2004 antaman ratkaisuehdotuksen (Kok. 2005, s. I-199 ja s. I-201) 51 kohta; julkisasiamies Mischon yhdistetyissä asioissa C-20/00 ja C-64/00, Booker Aquaculture ja Hydro Seafood, 20.9.2001 antaman ratkaisuehdotuksen (Kok. 2003, s. I-7415) 126 kohta; julkisasiamies Tizzanon asiassa C-173/99, BECTU, 8.2.2001 antaman ratkaisuehdotuksen (Kok. 2001, s. I-4883) 28 kohta ja julkisasiamies Léger'n asiassa C-353/99 P, Hautala, 10.7.2001 antaman ratkaisuehdotuksen (Kok. 2001, s. I-9567) 82 ja 83 kohta.

84 — Asia C-185/95 P, Baustahlgewebe, tuomio 17.12.1998 (Kok. 1998, s. I-8417, erityisesti 21, 29 ja 47 kohta) ja yhdistetyt asiat C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P, C-251/99 P, C-252/99 P ja C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij ym., tuomio 15.10.2002 (Kok. 2002, s. I-8375, erityisesti 187 kohta).

sellainen, että rangaistuksen määrääminen ei todellisuudessa ole odotettavissa tai se on odotettavissa vain hyvin harvoin, ei voida puhua tehokkaasta ja varoittavasta seuraamuksesta.

111. Kansallisen tuomioistuimen antamien tietojen perusteella erityisesti silloin, kun kyseessä on Codice Civilen uudessa 2621 §:ssä tarkoitettu rikkomus, ei — usein hankalia ja pitkäkestoisia — tutkimuksia ja oikeudenkäyntiä, joka yleensä ulottuu kolmeen oikeusasteeseen, normaalitapauksessa saada päätökseen ennen vanhentumista. Tätä taustaa vasten on olemassa huomattavia epäilyjä siitä, voidaanko Codice Civilen uuden 2621 §:n kaltaista säännöstä pitää ensimmäisen direktiivin 6 artiklan ensimmäisessä luettelamakohdassa tarkoitettuna tehokkaana ja varoittavana seuraamuksena.

112. Yhteenvetona on näin ollen todettava seuraavaa:

Sellainen vanhentumista koskeva säännös, jonka mukaan säädettyjen seuraamusten määrääminen ei ole todellisuudessa odotettavissa tai se on vain harvoin odotettavissa, on ensimmäisen direktiivin 6 artiklan ensimmäisen luettelamakohdan, luettuna yhdessä neljännen direktiivin 2 artiklan 3 kohdan ja 47 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan kanssa, vastainen. Vastaavalla tavalla on tulkittava seitsemännen direktiivin 38 artiklan 6 kohtaa luettuna yhdessä kyseisen artiklan 1 kohdan ja 16 artiklan 3 kohdan kanssa.

d) Porrastettu seuraamusjärjestelmä ja asianomistajan rangaistusvaatimuksen esittämistä koskeva edellytys

113. Vaikka Codice Civilen uuden 2622 §:n mukaiseen tunnusmerkistöön liittyy huomattavasti ankarampi rangaistus kuin uudessa 2621 §:ssä ja vanhentumisaikakin on pidempi, rikosoikeudenkäynti on mahdollinen yleensä vain vahinkoa kärsineen osakkaan tai velkojan vaatimuksesta. Tästä syystä teko ei yleensä voi olla virallisen syytteen alainen eikä siitä voida määrätä seuraamusta myöskään muiden ulkopuolisten kuin vahinkoa kärsineiden velkojien vaatimuksesta.

114. Jäsenvaltiot saavat ottaa käyttöön porrastetun seuraamusjärjestelmän ja esimerkiksi säätää ankarammista rangaistuksista niiden tapausten varalta, joissa virheellisten yhtiötietojen antaminen — niiden yleensä aiheutuvien aineettomien vahinkojen lisäksi, joita koituu siitä, että luottamus tilinpäätösten oikeellisuuteen petetään — johtaa omaisuusvahinkoihin. Seuraamusten oikeasuhteisuuden periaate jopa edellyttää sitä, että otetaan käyttöön kvalifioitu tunnusmerkistö, jonka yhteydessä omaisuusvahingoista määrätään ankarampia rangaistuksia kuin yleisen tunnusmerkistön yhteydessä ja jota koskevan syytteen nostaminen saattaa vuorostaan riippua vahinkoa kärsineiden esittämästä rangaistusvaatimuksesta.

115. Sellaisenaan säännökset, joihin liittyy asianomistajan rangaistusvaatimuksen esittä-

mistä koskeva edellytys, eivät kuitenkaan ole omiaan täyttämään yhteisön oikeudessa jäsenvaltioille asetettua asianmukaisten seuraamusten säätämistä koskevaa velvoitetta, sellaisena kuin siitä on säädetty ensimmäisen direktiivin 6 artiklassa. Koska esimerkiksi Codice Civilen uudessa 2622 §:ssä on rajoitettu rangaistusvaatimuksen esittäminen koskemaan ainoastaan vahinkoa kärsineitä osakkaita ja velkojia, sillä ei näet voida varmistaa tehokkaasti *kaikkien* ulkopuolisten etujen suojaa vaan ainoastaan tiettyjen ulkopuolisten suoja. Kuten yhteisöjen tuomioistuimien on kuitenkin jo todennut asiassa *Daihatsu Deutschland* antamassaan tuomiossa, sellainen kansallinen lainsäädäntö, jonka mukaan ainoastaan osakkaat, velkojat tai useamman yrityksen yhteinen yritysneuvosto taikka yhtiön yritysneuvosto voivat vaatia kansallisessa laissa säädetyin seuraamusten määräämistä, on ristiriidassa direktiivin 6 artiklan kanssa.⁸⁵ Edellä mainituista syistä⁸⁶ asiassa *Daihatsu Deutschland* annettussa tuomiossa esitetyt toteamukset eivät missään tapauksessa koske ainoastaan tilannetta, jossa *tilinpäätöstä ei ole julkistettu*; niiden on pikemminkin — toisin kuin vastaajat Berlusconi ja Dell'Utri katsovat — koskettava erityisesti sitä tilannetta, jossa *on julkistettu virheellinen tilinpäätös*.

116. Kvalifioidut tunnusmerkistöt, kuten Codice Civilen uusi 2622 §, voivat siten enintään täydentää kansallisessa oikeudessa jo säädettyä tehokkaiden, oikeasuhteisten ja varoittavien seuraamusten järjestelmää. Ne eivät sitä vastoin ole omiaan korvaamaan

85 — Edellä alaviitteessä 42 mainitussa asiassa annetun tuomion 23 kohta; vrt. myös edellä alaviitteessä 42 mainitussa asiassa komissio v. Saksa annetun tuomion 67 kohta ja yhdistetyt asiat C-435/02 ja C-103/03, Springer ja Weske, määräys 23.9.2004 (Kok. 2004, s. 1-8663, 28-35 kohta).

86 — Tämän ratkaisuehdotuksen 67-81 kohta.

mahdollisia puutteita (muiden) ulkopuolisten etujen suojelussa, koska niillä suojellaan yksinomaan osakkaiden ja velkojien etua, elleivät kyseessä ole mahdolliset omaisuusvahingot tai myös täysin aineettomat vahingot, joita saattaa syntyä, kun suuren yleisön luottamus tilinpäätösten oikeellisuuteen petetään.

mahdollisesti annettavia virheellisiä yhtiötietoja ja rikoksia, joista on aiheutunut vahinkoa valtiolle tai Euroopan yhteisöille. Pikemminkin on otettava huomioon kaikki tapaukset, joissa annetaan virheellisiä yhtiötietoja, ja myös ne, jotka liittyvät pörssissä noteeraamattomiin yrityksiin ja joista ei koidu vahinkoa julkisyhteisöille.

117. Mikäli kansalliset tuomioistuimet tekisivät siis sen päätelmän, että Codice Civilen uuden 2621 §:n mukainen yleinen rangaistus ei esimerkiksi toleranssirajojen tai siihen sovellettavien vanhentumissäännösten vuoksi muodosta tehokasta ja varoittavaa seuraamusta,⁸⁷ myöskään Codice Civilen uuden 2622 §:n kaltainen säännös, jonka mukaan ainoastaan osakkaat ja velkojat voivat esittää rangaistusvaatimuksen, ei voi korjata tätä puutetta.

118. Tätä säännöstä koskevan kokonaisarviointin kannalta ei voi olla merkitystä myöskään sillä, että Codice Civilen uuden 2622 §:n 2 ja 3 momentin mukaisen rikossyytteen nostaminen on joka tapauksessa viran puolesta poikkeustapauksissa edelleen mahdollista. On itsestään selvää, että arvioitaessa seuraamusten tehokkuutta ja varoittavuutta ei pidä ottaa huomioon ainoastaan lukumäärältään vähäisten pörssiyhtiöiden yhteydessä

119. Yhteenvetona on näin ollen todettava seuraavaa:

Kansallinen oikeussääntö, jonka mukaan seuraamuksia, joilla suojataan tiettyjen henkilöiden omaisuuden liittyviä etuja, voidaan yleensä määrätä ainoastaan vahinkoa kärsineiden vaatimuksesta, ei ole ensimmäisen direktiivin 6 artiklan ensimmäisen luettelukohtan, luettuna yhdessä neljännen direktiivin 2 artiklan 3 kohdan ja 47 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan kanssa, vastainen. Tämä edellyttää kuitenkin, että tämän lisäksi on olemassa yleinen oikeussääntö, jossa säädetään ulkopuolisten etujen suojaamiseksi myös mahdollisista omaisuusvahingoista riippumatta tehokkaista, oikeasuhteisista ja varoittavista seuraamuksista, joita voidaan vaatia viran puolesta. Seitsemännen direktiivin 38 artiklan 6 kohtaa, luettuna yhdessä kyseisen artiklan 1 kohdan ja 16 artiklan 3 kohdan kanssa, on tulkittava vastaavalla tavalla.

87 — Vrt. tältä osin tämän ratkaisuehdotuksen 93–104 kohta.

e) Siviilioikeuden, rikosoikeuden ja hallinto-rikosoikeuden asiayhteys kokonaisuutena arvioiden

— mahdollisuus määrätä yhtiölle itselleen sen etujen vuoksi annetuista virheellisistä yhtiötietoista tiettyjä hallinnollisia seuraamuksia (sakkoja)⁹⁰

120. Vastaajat Berlusconi, Adelchi ja Dell'Utri sekä Italian hallitus vetoavat siihen, että arvioitaessa virheellisten yhtiötietojen antamisesta määrättäviä seuraamuksia koskevaa Italian järjestelmää on otettava huomioon myös muuhun kuin rikosoikeuteen kuuluvat osatekijät eli siviilioikeuden ja hallinto-oikeuden säännökset. Myös komission lausunnot voidaan ainakin periaatteellisesti ymmärtää tällä tavoin. Tässä yhteydessä viitataan *esimerkiksi* seuraaviin säännöksiin:

— mahdollisuus määrätä sakkoja siitä, että taseita ei esitetä tai niitä ei esitetä määräajassa⁹¹ ja

— säännökset, joiden mukaan tätä tarkoitusta varten hyväksytyjen ja erityisessä vastuussa olevien henkilöiden on tarkastettava tilinpäätökset ja konsolidoidut tilinpäätökset.⁹²

— virheellisten yhtiötietojen antamisesta vastuussa olevien henkilöiden siviilioikeudellinen vastuu⁸⁸

121. Kuten edellä on jo todettu,⁹³ ensimmäisen direktiivin 6 artiklassa annetaan jäsenvaltioille melko huomattavaa harkintavaltaa kansallisen seuraamusjärjestelmän käyttöönotossa. Näin ollen ensimmäisen direktiivin 6 artiklasta ei missään tapauksessa seuraa, että voitaisiin määrätä ainoastaan

— mahdollisuus riitauttaa (virheellisen) taseen hyväksymistä koskeva yhtiön päätös⁸⁹

90 — Tässä yhteydessä on useilta tahoilta viitattu decreto legislativo nro 231/01 uuteen 25 b §:ään (lisäty decreto legislativo nro 61/02).

91 — Tässä yhteydessä viitataan erityisesti Codice Civilen uuteen 2630 §:ään.

92 — Tässä yhteydessä esim. vastaajat Berlusconi ja Dell'Utri viittaavat mm. Codice Civilen 2409 a–2409 f §:ään, jotka on lisäty 17.1.2003 annetulla decreto legislativo nro 6 (GURI nro 17, 22.1.2003).

93 — Vrt. tämän ratkaisuehdotuksen 85–87 kohta.

88 — Tässä yhteydessä esim. vastaajat Berlusconi ja Dell'Utri mainitsevat mm. Codice Civilen 2393–2395 §:n.

89 — Tässä yhteydessä esim. vastaajat Berlusconi ja Dell'Utri mainitsevat Codice Civilen 2379 §:n ja uuden 2343 a §:n.

rikosoikeudellisia seuraamuksia.⁹⁴ Yhteisön oikeuden kannalta myöskään rikosoikeuden ja siviilioikeuden sekä hallintorikosoikeuden säännösten yhdistelmää ei voida kieltää. Arvioitaessa tällaisten säännösten yhteisvaikutusta pätee pikemminkin yksinomaan seuraamusten tehokkuuden, oikeasuhteisuuden ja varoittavuuden periaate.

122. On kansallisten tuomioistuinten tehtävänä arvioida Italian lainsäätäjän säätämien seuraamusten järjestelmää kokonaisuusyhteydessään ja verrata sitä tehokkuutta, oikeasuhteisuutta ja varoittavuutta koskeviin perusteisiin.⁹⁵ Yhteisöjen tuomioistuin voi antaa tältä osin ainoastaan viitteitä yhteisön oikeuden tulkinnasta, ja niiden perusteella kansalliset tuomioistuimet voivat tehdä tällaisen arvioinnin kansallisesta oikeudesta.

123. Tässä yhteydessä on aluksi muistutettava siitä, että seuraamukset, joita voidaan määrätä ainoastaan tiettyjen henkilöiden eli osakkaiden ja velkojien vaatimuksesta, eivät ensi arviolta ole omiaan korvaamaan mahdollisia puutteita ulkopuolisten etujen ylei-

sessä suojassa.⁹⁶ Ulkopuolisten etujen suojaaminen ei saa riippua myöskään näille ulkopuolisille aiheutuvista vahingoista. Suojattavina eivät ole esimerkiksi ainoastaan ulkopuolisten omaisuuteen liittyvät edut vaan myös ja nimenomaan ulkopuolisten aineeton intressi totuudenmukaisten tietojen saamiseen yhtiön varoista ja vastuista, rahoitusasemasta sekä tuloksesta ja siten liike-elämän luottamus tilinpäätösten oikeellisuuteen. Mikäli tätä suojaa ei anneta, seuraamukset eivät ensi arviolta ole tehokkaita.

124. Myöskään se, että ulkopuolinen voi mahdollisesti saada aikaan sen, että siviilioikeudelliset toimenpiteet, kuten se, että tilinpäätösten vahvistamista koskevat yhtiön päätökset todetaan mitättömiksi,⁹⁷ ei yksitään riitä, jotta voidaan puhua tehokkaasta seuraamuksesta. Seuraamusten tehokkuus ja erityisesti niiden varoittavuus edellyttää, kuten jo mainitsin, sitä, että sen, joka esittää virheellisiä tilinpäätöksiä, on myös tosiasiallisesti jouduttava pelkäämään seuraamusten määräämistä. Tästä syystä on tutkittava lisäksi vähintään todennäköisyyttä⁹⁸ ja menestymismahdollisuuksia, joita ulkopuoli-

94 — Asia C-7/90, Vandevenne ym., tuomio 2.10.1991 (Kok. 1991, s. I-4371, 17 kohta) ja julkisasiamies Van Gervenin 19.2.1991 antaman ratkaisuehdotuksen 8 kohta. Vastaavasti yhdistetyt asiat C-58/95, C-75/95, C-112/95, C-119/95, C-123/95, C-135/95, C-140/95, C-141/95, C-154/95 ja C-157/95, Gallotti ym., tuomio 12.9.1996 (Kok. 1996, s. I-4345, 14 ja 15 kohta).

95 — Vrt. vastaavasti edellä alaviitteessä 51 mainitussa asiassa Inspire Art annetun tuomion 62 ja 63 kohta. Vrt. myös tämän ratkaisuehdotuksen 91 kohta.

96 — Vrt. tältä osin tämän ratkaisuehdotuksen 115–117 kohta, jossa viitataan asiassa Daihatsu Deutschland ja asiassa komissio v. Saksa annettuihin tuomioihin (molemmat mainittu alaviitteessä 42).

97 — Esimerkiksi vastaajat Berlusconi ja Dell'Utri viittaavat tähän kirjelmässään. Leccen muutoksenhakutuomioistuin yleinen syyttää sitä vastoin korostaa kirjelmässään sitä, että esimerkiksi pörssiyhtiössä kuka tahansa ulkopuolinen ei voi vaikuttaa tällaiseen mitättömäksi toteamiseen. Myös vastaajat Berlusconi ja Dell'Utri mainitsevat kirjelmässään muutamia ulkopuolisten riittämättömyyden rajoituksia (vrt. esim. Codice Civile 2434 a §).

98 — Kuten julkisasiamies Cosmas korostaa edellä alaviitteessä 44 mainitussa asiassa komissio v. Saksa 5.6.1997 antamassaan ratkaisuehdotuksessa (33 kohta), henkilöille, joilla on oikeus esittää vaatimus, ei aina ole etua menettelyn vireillepanosta.

sella ylipäänsä on oikeussuojakeinoissa, kun hän esimerkiksi haluaa nostaa kumoamiskanteen toimivaltaisissa kansallisissa tuomioistuimissa.

125. Siltä osin kuin muut säännökset liittyvät tunnusmerkistön osalta Codice Civilen uusiin 2621 §:ään ja 2622 §:ään, on niitä arvioitaessa otettava huomioon, että mahdollinen tunnusmerkistön riittämättömyys, esimerkiksi toleranssirajat, vaikuttaa välittömästi myös seuraamusta koskeviin säännöksiin ja saattaa siten heikentää niiden tehokkuutta ja varoittavuutta. Tämä pätee esimerkiksi Codice Civilen 2641 §:ään,⁹⁹ jossa säädetään perusteettomasti saadun omaisuuden lisäyksen menettämisestä ja tekovälineiden takavarikoimisesta. Tämä pätee myös hallinnollisiin seufaamuksiin, kuten decreto legislativo nro 231/01 25 b §:llä käyttöön otettuihin seuraamuksiin; myös niissä viitataan Codice Civilen uusien 2621 §:n ja 2622 §:n mukaisiin tunnusmerkistöihin.

126. Decreto legislativo nro 231/01 25 b §:n osalta on lisäksi otettava huomioon, että tätä säännöstä sovelletaan tekoihin, jotka on tehty *yhtiön edun nimissä* ja että yhtiö voi tietyin edellytyksin vapautua vastuusta.¹⁰⁰ Säännöksillä, joiden soveltamisalaa rajoitetaan tällä tavoin, voidaan kyllä täydentää järkevällä tavalla seuraamusjärjestelmää kokonaisuutena, mutta niillä ei voida korjata

mahdollisia puutteita ulkopuolisten etujen yleisessä suojassa. Ulkopuolisten etua, joka liittyy totuudenmukaisen tiedon saamiseen asianomaisen yhtiön varoista ja vastuista, rahoitusasemasta sekä tuloksesta, on näet suojeltava tehokkaasti myös silloin, kun joku antaa tilinpäätöksessä virheellisiä tietoja omaksi edukseen eikä välttämättä yhtiön eduksi tai muiden vahingoksi.

127. Lisäksi decreto legislativo nro 231/01 25 b §:n kaltaisten säännösten yhteydessä myös niissä säädettyjen seuraamusten suuruus on otettava huomioon arvioitaessa niiden varoittavaa vaikutusta. Mikäli niissä säädetty sakot ovat määrältään niin pieniä, että ne eivät vastaa sovellettavien tilinpäätössäännösten rikkomisen vakavuutta ja asianomaisen yrityksen kokoa, tällaisia säännöksiä ei voida pitää varoittavina. Tästä syystä ne eivät ole myöskään asianmukaisia korjaamaan mahdollisia puutteita Codice Civilen uusissa 2621 §:ssä ja 2622 §:ssä säädetyn kaltaisissa rikosoikeudellisissa seuraamuksissa.

128. Kun otetaan huomioon esimerkiksi Codice Civilen uuden 2630 §:n säännökset, on riittävää todeta, että ensimmäisen direk-

⁹⁹ – Sellaisena kuin se on muutettuna decreto legislativo nro 61/02. Sekä valittaja Berlusconi että myös valittaja Dell'Utri viittaavat nimenomaisesti tähän säännökseen.

¹⁰⁰ – Vrt. myös decreto legislativo nro 231/01 5 ja 6 §.

tiivin 6 artiklassa ei edellä esitetyn tavoin¹⁰¹ edellytetä asianmukaisia seuraamuksia ainoastaan tilinpäätösten julkistamatta jättämisen varalta vaan myös virheellisten tilinpäätösten julkistamisen varalta.

129. Se, että tilintarkastajat tutkivat tilinpäätökset,¹⁰² on epäilemättä keskeinen osa säätelykoneistoa, jolla pyritään takaamaan annettujen yhtiötietojen oikeellisuus. Tilintarkastuksessa on tosin kyse *ennalta ehkäisevästä valvonnasta*. Ensimmäisen direktiivin 6 artiklassa edellytetään sitä vastoin jos sen sanamuodon ("seuraamukset"¹⁰³) mukaan jäsenvaltioilta — vähintään myös — asianmukaista *rangaistusta*. Tämä seuraa lisäksi myös neljännen ja seitsemännen direktiivin sääntely-yhteydestä ja tilintarkastusta koskevien säännösten tarkoituksesta. Tilintarkastajien ennalta ehkäisevä toiminta ei voi missään tapauksessa korvata jäsenvaltioiden määräämiä seuraamuksia tai niiden puutteita, vaan sitä on pikemminkin pidet-

tävä järjestelmän toisena, itsenäisenä tukijalana, jolla on tarkoitus turvata tilinpäätösten ja konsolidoitujen tilinpäätösten sisällön oikeellisuus. Yhteisön lainsäätäjät velvoittaa jäsenvaltiot varmistamaan *sekä* tehokkaan ennalta ehkäisevän valvonnan *että myös* tehokkaan jälkikäteisvalvonnan.

130. Rikosoikeuden alalla on lopuksi otettava huomioon, että tietyissä säännöksissä edellytetään rikoksen (*delitto*) tapahtumista¹⁰⁴ ja että tästä syystä esimerkiksi Codice Civilen uudessa 2621 §:ssä tarkoitettuna kaltainen rikkomus (*contravvenzione*) ei tule niiden osalta ensi arviolta perustana kyseeseen.

C Sen, että jäsenvaltioiden säännökset ovat ristiriidassa direktiivien kanssa, vaikutus kansallisissa tuomioistuimissa vireillä oleviin rikosoikeudenkäynteihin

131. Jotta kansallisille tuomioistuimille kyettäisiin antamaan niissä vireillä olevien rikosoikeudenkäyntien ratkaisemisen kannalta hyödyllinen vastaus, on tutkittava lisäksi, mikä vaikutus tässä esitetylle yhteisön direktiivien tulkinnalle on annettava kansallisessa rikosoikeudenkäynnissä.¹⁰⁵ Tässä yhteydessä

101 — Tämän ratkaisuehdotuksen 67–81 kohta.

102 — Vrt. tältä osin neljännen direktiivin 51 artikla ja seitsemännen direktiivin 37 artikla. Vrt. lisäksi lakisäateisten tilintarkastusten suorittamisesta vastuussa olevien henkilöiden hyväksymisestä perustamissopimuksen 54 artiklan 3 kohdan g alakohdan nojalla 10 päivänä huhtikuuta 1984 annettun kahdeksannen neuvoston direktiivin 84/253/ETY (EYVL L 126, s. 20, muutettu viimeksi Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen liitteellä XXII, EYVL 1994, L L, s. 517) 23–27 artikla. ETY:n perustamissopimuksen 54 artiklan 3 kohta vastaa EY 44 artiklan 2 kohtaa.

103 — Vieläkin selvemmin kuin säännöksen saksankielisessä versiossa (Maßregeln) esimerkiksi ranskan- ja italiansäädöksissä ovat kyseessä "sanctions appropriées", italiansäädöksissä "adeguato sanzioni", espanjankielisessä "sanciones apropiadas", portugalinkielisessä "sancões apropriadas", hollanninkielisessä "passende sancties" ja englanninkielisessä "appropriate penalties".

104 — Leccen yleinen syyttäjä on suullisessa käsittelyssä viitannut esimerkiksi siihen, että yritysten johtajien liiketoimintakielto voidaan rangaistuksena määrätä ainoastaan rikoksen (*delitto*) yhteydessä.

105 — Vrt. samasta ongelmasta jo edellä alaviiteessä 36 mainitsemassani asiassa Niselli antamani ratkaisuehdotus (52–75 kohta).

on ensinnäkin viitattava kansallisten tuomioistuinten yleiseen ja yleisesti tunnettuun velvollisuuteen taata yhteisön oikeussääntöjen soveltaminen, ja toiseksi on annettava ratkaisu direktiivien soveltamiselle rikosoikeudenkäynnissä asetetuista rajoista ja lopuksi vielä periaatteesta, jonka mukaan lievempää rikoslakia on sovellettava taannehtivasti.

1) Kansallisten tuomioistuinten velvollisuus taata yhteisön oikeussääntöjen soveltaminen

132. Ainakin kahdessa pääasian oikeudenkäynnissä toimivaltaiset viralliset syyttäjät ovat asianomaisissa kansallisissa tuomioistuimissa väittäneet, että decreto legislativo nro 61/02 toteutetut lainmuutokset ovat perustuslain vastaisia.¹⁰⁶ Kaikki kolme kansallista tuomioistuinta harkitsevat decreto legislativo nro 61/02 perustuslainmukaisuuden tutkituttamista Italian perustuslakituomioistuimessa. Esimerkiksi Tribunale di Milano toteaa asiassa C-387/02 esittämässään ennakkoratkaisupyyntössä, että "riidan ratkaiseminen riippuu tuomiosta, joka annetaan säännösten yhteensopivuudesta perustuslain kanssa, ja Corte costituzionale on toimivaltainen antamaan tämän ratkaisun — —".

106 — Ne vetoavat siinä yhteydessä Italian perustuslain 3 §:ään (yhdenvertaisen kohtelun periaate) sekä Italian perustuslain 11 ja 117 §:ään (Italian kansainväliset, erityisesti yhteisön oikeuteen perustuvat velvoitteet); vrt. tältä osin myös alaviite 34.

133. Tästä on huomautettava seuraavaa: On itsestään selvää, että yhteisöjen tuomioistuin ei ole toimivaltainen ottamaan kantaa jäsenvaltion perustuslain tulkintaan tai kansallisen lainsäädäntötoimen yhteensopivuuteen sen kanssa. Yhteisöjen tuomioistuimen tehtävänä on sitä vastoin huolehtia oikeuskäytännössään siitä, että yhteisön oikeus pannaan yhdenmukaisesti ja tehokkaasti täytäntöön kaikissa jäsenvaltioissa. Yhteisöjen tuomioistuin voi tältä osin antaa kansallisille tuomioistuimille tarpeellisia oikeudellisia ohjeita yhteisön oikeuden tulkintaa koskevan toimivaltansa perusteella.

134. Yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kansallisten tuomioistuinten on sovellettava yhteisön oikeutta ja jätettävä soveltamatta sen kanssa ristiriidassa olevaa kansallista oikeutta. Tämä on yhteisön oikeuden soveltamisen ensisijaisuuden johdonmukainen seuraus.¹⁰⁷ Yhteisöjen tuomioistuin on todennut tästä asiassa Simmenthal antamassaan tuomiossa, että kansallinen tuomioistuin on velvollinen soveltamaan yhteisön oikeutta ja — — jättämään soveltamatta kaikkia sellaisia kansallisia oikeussääntöjä, jotka mahdollisesti ovat ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa, riippumatta siitä, että nämä kansalliset oikeussäännöt annettu aikaisemmin vai myöhemmin kuin kyseinen yhteisön oikeussääntö — —".¹⁰⁸

135. Lisäksi kansallinen tuomioistuin on velvollinen varmistamaan yhteisön oikeuden

107 — Vakiintunut oikeuskäytäntö asiassa 6/64, Costa v. ENEL, 15.7.1964 annetusta tuomiosta (Kok. 1964, s. 1253, erityisesti s. 1269 ja sitä seuraavat sivut, Kok. Ep. I, s. 211) lähtien.

108 — Asia 106/77, Simmenthal, tuomio 9.3.1978 (Kok. 1978, s. 629, Kok. Ep. IV, s. 73, 21–23 kohta). Vrt. myös asia C-213/89, Factortame, tuomio 19.6.1990 (Kok. 1990, s. I-2433, Kok. Ep. X, s. 453, 20 kohta) ja yhdistetyt asiat C-6/90 ja C-9/90, Francovich ym., tuomio 19.11.1991 (Kok. 1991, s. I-5357, Kok. Ep. XI, s. I-467, 32 kohta).

täyden vaikutuksen, ”niin, että se tarvittaessa jättää *omasta aloitteestaan* soveltamatta kaikkia yhteisön oikeuden kanssa ristiriidassa olevia kansallisia sääntöjä, vaikka ne olisi annettu myöhemmin kuin kyseiset yhteisön oikeussäännöt, eikä sen tarvitse pyytää tai odottaa näiden kansallisten oikeussääntöjen poistamista lainsäädäntöiteitse tai jossain muussa perustuslain mukaisessa menettelyssä”.¹⁰⁹

136. Kansalliset tuomioistuimet ovat siten yhteisön oikeuden ja erityisesti EY 10 artiklan ja EY 249 artiklan 3 kohdan nojalla velvollisia soveltamaan yhteisön direktiivien säännöksiä niissä vireillä olevissa rikosoikeudenkäynneissä, ilman että tähän tarvittaisiin ensin Italian perustuslakituomioistuimen ratkaisua decreto legislativon nro 61/02 mahdollisesta perustuslainvastaisuudesta.

137. Tämä ei tietenkään poissulje sitä, että decreto legislativon nro 61/02 kaltaiseen kansalliseen lainsäädäntötoimeen kohdistetaan kansallisten säännösten mukaisesti *lisäksi* myös perustuslakituomioistuimen harjoittamaa valvontaa, jossa tutkitaan yleisesti sen yhteensopivuus perustuslain kanssa ja mahdollisesti sen pätevyys.

138. Tällaisen perustuslakituomioistuimessa suoritettavan tutkimuksen toteuttamisesta

109 — Edellä alaviiteessä 108 mainitussa asiassa Simmenthal annettu tuomion 24 kohta; kursivointi tässä). Vrt. myös asia C-258/98, Carra ym., tuomio 8.6.2000 (Kok. 2000, s. I-4217, 16 kohta) ja asia C-416/00, Morellato, tuomio 18.9.2003 (Kok. 2003, s. I-9343, 43 ja 44 kohta).

riippumatta ja myös riippumatta siitä, onko decreto legislativo nro 61/02 Italian perustuslain kanssa yhteensopiva, kansallisten tuomioistuinten on kuitenkin konkreettisesti tapauksessa eli niissä vireillä olevissa rikosoikeudenkäynneissä *jätettävä jo soveltamatta* tätä laiksi muuttamista edellyttävää asetusta *siltä osin kuin* siinä säädetty uudistukset ovat ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa. Yhteisöjen tuomioistuimen kansallisten tuomioistuinten kysymyksiin antama vastaus sitoo kaikkia kansallisia tuomioistuinta, jotka käsittelevät kyseistä asiaa.¹¹⁰ Siinä yhteydessä yhteisöjen tuomioistuimen omaksumasta tulkinnasta ilmenee, miten ja millä laajuudella yhteisön direktiivien säännöksiä pitäisi ja olisi pitänyt tulkita ja soveltaa *niiden voimaantulosta lähtien*.¹¹¹

2) Direktiivien soveltamiselle rikosoikeudenkäynnissä asetetut rajat

139. Valittajat Berlusconi, Adelchi ja Dell’Utri sekä Italian hallitus vetoavat rangaitusten lakisidonnaisuuden periaatteeseen. Tästä periaatteesta ilmenee niiden mielestä, että yhteisön direktiivien soveltaminen ei saisi johtaa rikossyytteen nostamiseen eikä

110 — Asia 29/68, Milch-, Fett- und Eierkontor, tuomio 24.6.1969 (Kok. 1969, s. 165, 2 ja 3 kohta). Vrt. myös asia 52/76, Benedetti, tuomio 3.2.1977 (Kok. 1977, s. 163, 26 ja 27 kohta) ja asia 69/85, Wünsche III, määräys 5.3.1986 (Kok. 1986, s. 947, Kok. Ep. VIII, s. 517, 13–15 kohta); samoin lausunto 1/91, 14.12.1991 (Kok. 1991, s. I-6079, Kok. Ep. XI, s. I-565, 61 kohta).

111 — Asia 61/79, Denkavit italiana, tuomio 27.3.1980 (Kok. 1980, s. 1205, Kok. Ep. V, s. 149, 16 ja 17 kohta); yhdistetyt asiat 66/79, 127/79 ja 128/79, Meridionale Industria Salumi ym., tuomio 27.3.1980 (Kok. 1980, s. 1237, 9 kohta) sekä yhdistetyt asiat C-10/97–C-22/97, IN.CO.GE.90 ym., tuomio 22.10.1998 (Kok. 1998, s. I-6307, 23 kohta) ja asia C-453/00, Kühne & Heitz, tuomio 13.1.2004 (Kok. 2004, s. I-837, 21 kohta).

muiden ja ankarampien rangaistusten määrämiseen muulloin kuin Codice Civilen uusissa 2621 §:ssä ja 2622 §:ssä säädetyissä tapauksissa. Oikeudenkäyntiin osallistuva Milanon yleinen syyttäjä ja komissio ovat päinvastaista mieltä.

tehdyn yleissopimuksen 7 artiklaan, kansalaisyhteiskunnasta ja poliittisista oikeuksista tehdyn kansainvälisen sopimuksen¹¹⁴ 15 artiklan 1 kappaleen ensimmäiseen virkkeeseen sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan¹¹⁵ 49 artiklan 1 kohdan ensimmäiseen virkkeeseen. Tämä sääntö kieltää myös rikossäännösten laajan tulkinnan asianomaisen vahingoksi, joten sen vuoksi direktiivinmukaiselle tulkinnalle asetetaan rikosoikeudenkäynnissä tarkat rajat.¹¹⁶

a) Oikeuskäytännössä kehitetyt periaatteet

140. Oikeuskäytännössä on jo selvitetty, että direktiivillä ei voi itsessään ja sen soveltamiseksi annetusta jäsenvaltion sisäisestä lainsäädännöstä riippumatta olla sellaista vaikutusta, että direktiivin säännöksiä rikkovien henkilöiden rikosoikeudellinen vastuu määräytyisi tai sitä ankaroitettaisiin direktiivin perusteella.¹¹²

141. Tämä toteamus perustuu ensinnäkin rangaistusten lakisidonnaisuuden periaatteeseen (nollum crimen, nulla poena sine lege),¹¹³ joka on jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen kuuluva yleinen oikeusperiaate ja perustuu myös ihmis- ja kansainvälisen oikeuden perusperiaatteiden ja perusvapauksien suojaamisesta

142. Toiseksi yhteisöjen tuomioistuin on nojautunut säännössä, jonka mukaan direktiivien ei voida vedota välittömästi rangaistavuuden tai seuraamuksen ankaroittamisen perustelemiseksi, siihen, että direktiivissä itsessään ei voida asettaa velvoitteita yksityisille.¹¹⁷

143. Julkisasiamies Ruiz-Jarabo Colomer on kylläkin äskettäin kyseenalaistanut asiassa Pfeiffer periaatteen, jonka mukaan direktiiv-

112 — Asia 14/86, Pretore di Salò, tuomio 11.6.1987 (Kok. 1987, s. 2545, 20 kohta); asia C-168/95, Arcaro, tuomio 26.9.1996 (Kok. 1996, s. 1-4705, 36 kohta) ja asia C-60/02, X, tuomio 7.1.2004 (Kok. 2004, s. 1-651, 61 kohta).

113 — Julkisasiamies Ruiz-Jarabo Colomerin yhdistetyissä asioissa C-74/95 ja C-129/95, X, 18.6.1996 antama ratkaisuehdotus (Kok. 1996, s. 1-6612, 43 kohta). Julkisasiamies Jacobsin yhdistetyissä asioissa C-304/94, C-330/94, C-342/94 ja C-224/95, Tombsi ym., 24.10.1996 antama ratkaisuehdotus (Kok. 1997, s. 1-3564, 37 kohta).

114 — Annettu allekirjoitettavaksi 19.12.1966 (Yhdistyneiden Kansakuntien sopimussarja, osa 999, s. 171).

115 — Vrt. tältä osin yhdistetyt asiat C-74/95 ja C-129/95, X, tuomio 18.6.1996 (Kok. 1996, s. 1-6609, 25 kohta), jossa viitataan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 25.5.1993 antamaan tuomioon (Kokkinakis, A-sarja, nro 260-A, § 52) ja 22.11.1995 antamaan tuomioon (S. W./Yhdistynyt kuningaskunta ja C. R./Yhdistynyt kuningaskunta, A-sarja, nro 335-B, § 35; ja 335-C, § 33). Vrt. myös asia 63/83, Kirk, tuomio 10.7.1984 (Kok. 1984, s. 2689, Kok. Ep. VII, s. 605, 22 kohta).

116 — Ks. tältä osin erityisesti edellä alaviiteessä 115 mainituissa yhdistetyissä asioissa X annetun tuomion 24 ja 25 kohta ja asia 80/86, Kolpinghuis Nijmegen, tuomio 8.10.1987 (Kok. 1987, s. 3969, 13 kohta) ja edellä alaviiteessä 112 mainitussa asiassa Arcaro annetun tuomion 42 kohta.

117 — Edellä alaviiteessä 112 mainitussa asiassa Pretore di Salò annetun tuomion 19 kohta; alaviiteessä 112 mainitussa asiassa Arcaro annetun tuomion 36 kohta ja alaviiteessä 42 mainitussa asiassa Daihatsu Deutschland annetun tuomion 24 kohta, joissa kaikissa viitataan asiassa 152/84, Marshall, 26.2.1986 annettuun tuomioon (Kok. 1986, s. 723, Kok. Ep. VIII, s. 457, 48 kohta). Ks. lisäksi edellä alaviiteessä 36 mainitussa asiassa Tombsi annetun tuomion 42 kohta ja alaviiteessä 115 mainituissa yhdistetyissä asioissa X annetun tuomion 23 kohta.

viillä ei voida luoda mitään velvoitteita yksityisille, sellaisessa tapauksessa, jossa direktiiviä sovelletaan välittömästi kahden yksityisen välisessä suhteessa.¹¹⁸ Hän viittasi kuitenkin itse siihen, että rikosoikeudenkäynneissä, joissa yksityinen on valtiota vastassa, sovelletaan muita vertailukohtia.¹¹⁹ Kaiken kaikkiaan on siis riidatonta, että direktiivin välitön vaikutus ei missään tapauksessa voi rikosoikeudenkäynnissä johtaa siihen, että yksityisille asetettaisiin velvoitteita.

b) Periaatteiden käsitteleminen nyt käsiteltävien asioiden kannalta

144. Tässä tapauksessa ei voida soveltaa mitään niistä perusteista, joita yhteisöjen tuomioistuin on esittänyt direktiivien vaikutusten rajoittamisesta rikosoikeudenkäynnissä.

145. Esimerkiksi rangaistusten lakisidonnaisuuden periaatetta ei vaaranneta, koska pääasian vastaajien rikosoikeudellinen vastuu ei missään tapauksessa perustuisi välittömästi yhteisön direktiiveihin ja olisi siten riippumaton niiden täytäntöön panemiseksi anne-

tuista kansallisista oikeussäännöistä.¹²⁰ Vastaajien rankaiseminen ei perustuisi myöskään välittömästi EY 10 artiklaan. EY 10 artiklan sekä yhteisön direktiivien säännösten huomioon ottaminen vaikuttaa näet ainoastaan siten, että teon jälkeen voimaan tuleet rangaistusta lieventävät ja syytteen nostamista vaikeuttavat tai jopa sen poissulkevat lainmuutokset, jotka on saatettu voimaan decreto legislativolla nro 61/02, on mahdollisesti jätettävä soveltamatta. Sen sijaan sovelletaan kansallista lakia sellaisena kuin se oli voimassa tehoketkellä. Näin ollen vastaajien rankaiseminen perustuu tehoketkellä voimassa olleeseen kansalliseen oikeuteen eli Codice Civilen vanhaan 2621 §:ään.

146. Tätä vastaan ei voida väittää, että siihenastinen Codice Civilen vanhaan 2621 §:ään sisältynyt rikosnimike olisi "peruuttamattomasti poistettu" ja että sitä ei voitaisi "ottaa uudelleen käyttöön" sen vuoksi, että se on kumottu decreto legislativolla nro 61/02. Koska kansallisella lainsäätäjällä on velvollisuus säätää tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia seuraamuksia, kansallinen lainsäätäjä ei yhteisön oikeuden nojalla saa pelkästään kumota voimassa olevaa seuraamusta koskevaa sääntelyä korvaamatta niitä heti toisilla tehokkailla, oikeasuhteisilla ja varoittavilla seuraamuksilla. Kielto, jonka mukaan direktiivin tavoitteita ei saa tehdä tyhjäksi,¹²¹ pätee näet paitsi ennen sen täytäntöönpanolle varatun määräjän päättymistä myös erityisesti sen jäl-

118 — Yhdistetyissä asioissa C-397/01–C-403/01, Pfeiffer, tuomio 5.10.2004 (Kok. 2004, s. I-8835, I-8839), 6.5.2003 annettu ratkaisuehdotus. Koska yhteisöjen tuomioistuin katsoi siten, että asiassa oli tullut esiin periaatteellinen kysymys direktiivien välittömästä vaikutuksesta yksityisten välillä, se siirsi asian täysistunnon ratkaistavaksi ja aloitti suullisen käsittelyn uudelleen. Julkisasiamies pysytti näkemyksensä 27.4.2004 antamassaan toisessa ratkaisuehdotuksessa.

119 — Yhdistetyissä asioissa C-397/01–C-403/01, Pfeiffer, 27.4.2004 annettun (toisen) ratkaisuehdotuksen 38 kohta.

120 — Ks. tästä alaviitteessä 112 mainitut tuomiot.

121 — Asia C-129/96, Inter-Environnement Wallonie, tuomio 18.12.1997 (Kok. 1997, s. I-7411, 45 kohta); asia C-14/02, ATRAL, tuomio 8.5.2003 (Kok. 2003, s. I-4431, 58 kohta) ja asia C-157/02, Rieser, tuomio 5.2.2004 (Kok. 2004, s. I-1477, 66 kohta).

keen. Mikäli siis decreto legislativoon nro 61/02 sisältyvän kaltainen kumoamistoimi on yhteisön oikeussääntöjen vastainen, *myös ja nimenomaan tämä kumoamistoimi on jätettävä soveltamatta pääasian oikeudenkäynnissä*. Mikäli kuitenkin kumoamistoimea itseään ei sovelleta, Codice Civilen vanha 2621 § ei ole missään nimessä "peruuttamattomasti poistettu", eikä kysymys siitä, voidaanko se "ottaa uudelleen käyttöön", tule esiin.

147. Vaikka oletettaisiinkin, että aikaisempi rikoslaki eli Codice Civilen vanha 2621 § on sittemmin kumottu, tämä ei missään tapauksessa poissulje sitä, että tätä rikosnimikettä sovellettaisiin edelleen *ennen sen kumoamista suoritettuihin tekoihin*. On pikemminkin nimenomaan rangaistusten lakisidonnaisuuden periaatteen (nullum crimen, nulla poena sine lege) mukaista, että tekoa arvioidaan aina sen rikoslain mukaan, joka oli voimassa tekohetkellä. Esimerkiksi kukaan tuskin epäröisi vakavasti vanhan, lievemmän rikoslain soveltamisen jatkamista, mikäli lainsäätäjää olisi sittemmin *ankaroittanut* rangaistusta. Se, että nyt käsiteltävässä asiassa, jossa on käynyt päinvastoin, riitautetaan vanhan rikoslain sovellettavuus, ei todellisuudessa koske niinkään sitä kysymystä, noudatetaanko rangaistusten lakisidonnaisuuden periaatetta, vaan aivan päinvastoin sitä kysymystä, voidaanko tästä periaatteesta tehdä *poikkeus* siten, että sovelletaan *taannehtivasti* myöhemmin annettua, lievempää rikoslakia.¹²²

148. Nyt käsiteltävän asian kaltaisessa tapauksessa ei tarvitse pelätä, että periaatetta nullum crimen, nulla poena sine lege olisi loukattu. Tämä on vahvistettu myös asiassa Tombesi annetussa yhteisöjen tuomioistuintuomiossa.¹²³ Kyseisessä tapauksessa todettiin, että "silloin kun pääasioissa oikeudenkäynnin kohteena olevat teot tehtiin, ne olivat rangaistavia tekoja kansallisen oikeuden mukaan, ja että asetukset, joilla säädettiin, että tällaisiin tekoihin ei enää sovelleta presidentin asetuksessa 915/82 säädettyjä sanktioita, tulivat voimaan vasta myöhemmin. Tämän vuoksi ei ole tarpeen tutkia, miten laillisuusperiaate saattaisi vaikuttaa asetuksen — — soveltamiseen".

149. Tämä toteamus on sovellettavissa täydessä laajuudessaan nyt käsiteltävässä asiassa. Asiassa Tombesi annettu tuomio, kuten myös asiassa Niselli annettu tuomio,¹²⁴ vastaavat nimittäin ratkaiseviltä kohdin nyt käsiteltäviä asioita. Nyt käsiteltävissä asioissa sen enempää kuin edellä mainituissa asioissakaan ei kyseenalaistettu sovellettavien oikeussääntöjen (jätelainsäädäntö tai tilinpäätöslainsäädäntö) rikkomisen rangaistavuutta *periaatteellisesti*. Näissä molemmissa tapauksissa on kyse pikemminkin rangaistavuuden perustana olevien rikostunnusmerkkien muuttamisesta. Molemmissa tapauksissa kansallisten oikeussääntöjen muuttaminen vaikutti siten, että *tietyt aikaisemmin rangaistavina tekoina pidetyt menettelytavat jäivät rankaisematta*. Kun esimerkiksi tässä tapauksessa otettiin käyttöön tietyt uudet toleranssirajat (kynnysarvot), joiden alituessa virheellisten yhtiötietojen antaminen

123 — Mainittu edellä alaviitteessä 36, tuomion 43 kohta. Ks. lisäksi edellä alaviitteessä 36 mainitussa asiassa Saetti annetun määräyksen 26 kohta.

124 — Mainittu alaviitteessä 36.

122 — Vrt. tältä osin jäljempänä tämän ratkaisuehdotuksen 154 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

ei ole rangaistava teko, asiassa Tombesi ja asiassa Niselli jätteen käsite ja siten tiettyjen jäteoikeuden rikkomisten rangaistavuus määriteltiin uudella (ja suppeammalla) tavalla.¹²⁵ Ratkaisevaa on se, että molemmissa tapauksissa *teot olivat tekohekellä kansallisen oikeuden mukaan rangaistavia*.

150. Ainoastaan täydellisyyden vuoksi on vielä huomautettava, että tässä tapauksessa ei tarvita myöskään kansallisesta oikeudesta minkäänlaista tunnusmerkistöä laajentavaa direktiivien mukaista tulkintaa, joka saattaisi olla ristiriidassa vastaajien vahingoksi tehtävää laajaa tulkintaa koskevan kiellon kanssa. Kuten edellä mainittiin, rangaistavuuden perusteena olisi — mikäli decreto legislativo nro 61/02 ei sovellettaisi — erityisesti Codice Civile vanha 2621 §, jossa kansallisten tuomioistuinten antamien tietojen mukaan jo tekohekellä säädettiin virheellisten yhtiötietojen antaminen syytteessä kuvatulla tavalla yksiselitteisesti rangaistavaksi teoksi. Tekohetkellä voimassa ollutta oikeutta ei siten missään tapauksessa tarvitse ensin tulkita laajasti, jotta se vastaisi yhteisön direktiivin säännöksiä.

125 — Ratkaistaessa sitä, ovatko nyt käsiteltävät asiat verrattavissa asiaan Tombesi ja asiaan Niselli, ei ylipäänsä ole merkitystä sillä, onko decreto legislativo nro 61/02 vaikutuksena (osittainen) "abolitio criminis", kuten vastaaja Dell'Utri katsoo, vai onko sitä vastoin kyseessä vanhojen ja uusien rikostunnusmerkistöjen välinen "säätelyjatkumo", kuten Tribunale di Milano on todennut asiassa C-403/02 esittämässään ennakkoratkaisupyyntönsä ja Italian hallitus kirjelmässään. Ratkaisevaa on se, että tässä tapauksessa samoin kuin mainituissa tapauksissa lainmuutoksen seurauksena tietyt sellaiset menettelytavat jäävät rankaisematta, jotka aikaisemmin (ja tekohekellä) säädettiin rangaistaviksi. Ristiriitä "abolitio criminis"-käsitteen ja "säätelyjatkumon" välillä on puhtaasti akateeminen.

151. Todettakoon lopuksi, että yhteisön direktiiveillä ja EY 10 artiklalla ei myöskään sellaisenaan aseteta tässä tilanteessa velvoitteita yksityisille. Kysymys siitä, mitä velvoitteita yksityisellä on, on ilman muuta aina ratkaistava sen oikeustilan perusteella, joka oli voimassa kyseisten menettelytapojen tekohekellä, koska velvoitteita voidaan asettaa ainoastaan tulevaa käyttäytymistä varten. Velvoitteita (tai kieltoja) ei voida perustella tai muuttaa taannehtivasti. Silloin kun vastaajien syyksi pääasian oikeudenkäynnissä luetut teot tehtiin, ne olivat Italian lain, erityisesti Codice Civile vanhan 2621 §:n mukaan rangaistavia: rangaistavuus ei tekohekellä missään tapauksessa perustunut välittömästi direktiiveihin tai EY 10 artiklaan.

152. Tapausta voitaisiin mahdollisesti arvioida toisin, mikäli syytteen kohteena olevat teot olisi tehty decreto legislativo nro 61/02 antamisen *jälkeen*. Mikäli decreto legislativo nro 61/02 ei sovellettaisi sen antamisen *jälkeisiin* tekoihin, voitaisiin pikemminkin puhua siitä, että direktiivin tai EY 10 artiklan soveltaminen olisi välittömästi velvoitteiden perusteena. Nyt käsiteltävässä asiassa ei ole kuitenkaan tarpeen käsitellä tätä näkökohtaa tarkemmin, koska, kuten edellä on jo todettu, kaikki teot, joista vastaajia syytetään, on poikkeuksetta tehty *ennen* decreto legislativo nro 61/02 antamista. Vastaajat eivät siten voineet tekohekellä luottaa siihen, että heitä vastaan huomioon otettavista tosiseikoista

määrättäisiin lievempi kuin Codice Civilen vanhan 2621 §:n mukainen rangaistus tai että he voisivat päästä kokonaan rangaistuksesta.

153. Edellä esitetyistä yleistä rangaistuksen lakisidonnaisuuden periaate ei ole tässä tapauksessa ristiriidassa decreto legislativon nro 61/02 soveltamatta jättämisen kanssa. Yhteisön direktiivien ja EY 10 artiklan huomioon ottaminen ei esimerkiksi johda velvoitteiden syntymiseen vastaajille, vaan sillä on mahdollisesti välillisesti epäedullisia vaikutuksia heille. Tämä ei kuitenkaan vapauta kansallisia tuomioistuimia EY 249 artiklan 3 kohtaan ja EY 10 artiklaan perustuvasta velvollisuudesta taata direktiivien säännösten soveltaminen.¹²⁶

3) Lievemmän rikoslain taannehtiva soveltaminen

154. Vastaajat Berlusconi ja Dell'Utri sekä Italian hallitus katsovat kuitenkin, että pääasioissa on joka tapauksessa sovellettava taannehtivasti decreto legislativolla nro 61/02 voimaan tulleita Codice Civilen uusia 2621 §:ää ja 2622 §:ää lievemmin rikossäännöksinä. Milanon yleisen syyttäjän ja komission näkemys on päinvastainen.

126 — Vrt. edellä alaviiteessä 62 mainitussa asiassa Delena Wells annetun tuomion 57 kohta ja ratkaisuehdotus, jonka olen esittänyt 29.1.2004 asiassa C-127/02, Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee ym. (146 kohta ja sitä seuraavat kohdat, ei vielä julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

155. Yhteisöjen tuomioistuin on aikaisemmassa oikeuskäytännössään katsonut, että lievemmän rikoslain taannehtivaa soveltamista koskeva ongelma on kansalliseen oikeuteen liittyvä kysymys, joka asiaa käsittelevän kansallisen tuomioistuimen on ratkaistava.¹²⁷ Se on esimerkiksi myöntänyt asiassa Allain antamassaan tuomiossa,¹²⁸ että tekoa, joka on alun perin ollut yhteisön oikeuden vastainen ja sen vuoksi kansallisen oikeuden mukaan rangaistava, voidaan arvioida uudelleen kansallisten menettelyperiaatteiden (esimerkiksi lievemmän rikoslain taannehtivan periaatteen) mukaisesti, mikäli tosiseikasto ja oikeustila ovat jälkeinpäin muuttuneet.

156. Lievemmän rikoslain taannehtivaa soveltamista koskevaa sääntöä ei ole kuitenkaan ainoastaan vahvistettu lähes kaikkien 25 jäsenvaltion kansallisissa oikeusjärjestyksissä¹²⁹ vaan se on myös kansainvälisesti tunnustettu.¹³⁰ Se on lisäksi jo jokin aika sitten otettu johdettuun yhteisön oikeuteen,

127 — Vrt. edellä alaviiteessä 36 mainitut asiat Allain (tuomion 12 kohta), Saetti ja Frediani (määräyksen 26 kohta) ja Tombesi (tuomion 42 ja 43 kohta). Vastaavasti myös yhdistetyt asiat C-358/93 ja C-416/93, Bordessa ym., tuomio 23.2.1995 (Kok. 1995, s. I-361, 9 kohta); yhdistetyt asiat C-163/94, C-165/94 ja C-250/94, Sanz de Lera ym., tuomio 14.12.1995 (Kok. 1995, s. I-4821, 14 kohta); asia C-193/94, Skanavi ja Chryssanthakopoulos, tuomio 29.2.1996 (Kok. 1996, s. I-929, 17 kohta) ja asia C-230/97, Awoyemi, tuomio 29.10.1998 (Kok. 1998, s. I-6781, 38 kohta). Vrt. lisäksi julkaisiamies Jacobsin edellä alaviiteessä 113 mainituissa yhdistetyissä asioissa Tombesi ym. antaman ratkaisuehdotuksen 35 kohta.

128 — Alaviiteessä 36 mainittu tuomio.

129 — Esimerkiksi Italiassa tämä sääntö on vahvistettu Codice Penalen 2 §:n 3 momentissa ja Saksassa Strafgesetzbuchin 2 §:n 3 momentissa. Ainoastaan Irlannissa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa ei tietojemme mukaan ole tunnustettu tätä periaatetta.

130 — Vrt. esim. kansalatoikeuksista ja poliittisista oikeuksista tehdyn kansainvälisen sopimuksen 15 artiklan 1 kappaleen kolmas virke.

esimerkiksi säännöksiin, jotka koskevat hallinnollisia seuraamuksia, joita määrätään yhteisön taloudellisten etujen vastaisista sääntöjenvastaisuuksista.¹³¹ Lisäksi tämä periaate otettiin myös Euroopan unionin perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan kolmanteen virkkeeseen.

157. Edellä esitetystä seuraa, että tätä periaatetta ei missään tapauksessa voida pitää puhtaasti kansallisena oikeusperiaatteena vaan myös yhteisön oikeuden yleisenä oikeusperiaatteena,¹³² joka kansallisen tuomioistuimen on lähtökohtaisesti otettava huomioon, kun se soveltaa yhteisön direktiivien täytäntöönpanemiseksi annettua kansallista oikeutta.¹³³

158. Tällä toteamuksella ei ole kuitenkaan vielä selvitetty sitä, onko lievempää rikoslakia sovellettava taannehtivasti siinäkin tapauksessa, *että se on yhteisön oikeuden vastainen*. Sovelletaanko siis esimerkiksi Codice Civileen uusien 2621 §:n ja 2622 §:n säännöksiä taannehtivasti ennen niiden antamista tehtyihin tekoihin silloinkin, kun ne ovat

ristiriidassa yhteisön direktiivien kanssa? Jotta tähän kysymykseen voitaisiin vastata, on tutkittava tarkemmin lievemmän rikoslain taannehtivan soveltamisen taustaa.

159. Myöhemmän lievemmän rikoslain soveltaminen on poikkeus edellä mainitusta rangaistusten lakisidonnaisuuden perusperiaatteesta (nullum crimen, nulla poena sine lege), kun taannehtivasti sovelletaan muuta kuin tekohetkellä voimassa ollutta lakia.

160. Tämän poikkeuksen taustalla ovat viime kädessä kohtuusnäkökohdat, joille ei voida antaa yhtä suurta merkitystä kuin esimerkiksi rangaistusten lakisidonnaisuuden periaatteen lähtökohdalle eli oikeusvaltion periaatteista johdetulle oikeusvarmuuden periaatteelle. Vastaavasti lievemmän rikoslain taannehtivaa soveltamista koskevalla periaatteella ei ole myöskään useimmissa kansallisissa oikeusjärjestyksissä perustuslain tasoista asemaa, vaan se on vahvistettu tavallisessa laissa. Sille on lisäksi asetettu usein rajoituksia, esimerkiksi silloin, kun teon rangaistavuus perustui alun perin määräaikaiseksi säädettyyn lakiin.¹³⁴

131 — Vrt. asetuksen N:o 2988/95 2 artiklan 2 kohta ja tältä osin asia C-295/02, Gerken, tuomio 1.7.2004 (Kok. 2004, s. I-6369, 52–58 kohta).

132 — Julkisasiamies Fennelly esitti kysymyksen siitä, onko kyseessä yhteisön oikeusperiaate, jo asiassa C-341/94, Allain, 7.3.1996 antamassaan ratkaisuehdotuksessa (Kok. 1996, s. I-4633, 43 kohta), mutta se jätettiin loppujen lopuksi ratkaisematta. Julkisasiamies Léger on vastannut siihen asiassa C-230/97, Awoyemi, 16.7.1998 antamassaan ratkaisuehdotuksessa (Kok. 1998, s. I-6784, 31 ja 32 kohta) aikaisemman oikeuskäytännön viitaten kieltävästi.

133 — Vrt. velvollisuudesta ottaa yhteisön yleiset oikeusperiaatet huomioon mm. asia C-36/94, Siesse, tuomio 26.10.1995 (Kok. 1995, s. I-3573, 21 kohta).

134 — Italiassa lievemmän rikoslain taannehtiva soveltaminen ei ole mahdollista esimerkiksi silloin, kun asiassa on jo annettu lainvoimainen tuomio tai kun kyseessä ovat poikkeussäännökset tai rajoitetun ajan sovellettavat lait (Codice Penalen 2 §:n 3 ja 4 momentti). Komissio viittaa lisäksi Italian perustuslakituomioistuimen (Corte costituzionale) 19./22.2.1985 antamaan tuomioon nro 51, jonka mukaan lievemmän rikoslain taannehtivaa soveltamista koskeva periaate ei käsitä laiksi muuttamista edellyttävää asetusta (Decreto legge), jota parlamentti ei sen antamisen jälkeen muuta laiksi ja joka menettää tästä syystä taannehtivasti pätevyytensä; vrt. tästä myös Italian perustuslain 77 §:n 3 momentti.

161. Lievemmän rikoslain taannehtiva soveltaminen perustuu siihen näkemykseen, että vastaajaa ei voida tuomita sellaisen menettelyn vuoksi, joka lainsäätäjän rikosoikeudenkäyntihetkellä voimassa olevan (muuttuneen) näkemyksen mukaan ei ole enää lainkaan rangaistava teko. Lainsäätäjän muuttuneet arvioinnit on näin ollen luettava vastaajan hyväksi. Tällä tavoin turvataan erityisesti oikeusjärjestyksen johdonmukaisuus. Lisäksi lievemmän rikoslain taannehtivan soveltamisen yhteydessä otetaan huomioon se, että yleis- ja erityisestävyyteen liittyvät seuraamuksen tavoitteet menettävät merkityksensä heti kun riidanalainen menettely ei ole enää rangaistava teko.

162. Tapauksessa, jolla on liittymäkohta yhteisön oikeuteen, lievemmän rikoslain taannehtiva soveltaminen on kuitenkin perusteltua ainoastaan silloin, kun yhteisön oikeuden ensisijaisuus säilyy eli kun myös yhteisön lainsäätäjän arvokäsitykset otetaan huomioon ja kansallisen lainsäätäjän (muuttuneet) näkemykset ovat yhteensopivia yhteisön lainsäätäjän antamien säännösten kanssa. Ei ole mitään syytä siihen, että kansallisen lainsäätäjän muuttunut arviointi yksittäisen henkilön menettelyn rangaistavuudesta pitäisi lukea hänen hyväkseen, kun tämä arviointi on ristiriidassa edelleen muuttumattomina voimassa olevien yhteisön oikeussääntöjen kanssa.¹³⁵

135 — Tilanne olisi toisenlainen päinvastaisessa tapauksessa, jossa teko hetkellä voimassa ollut rikoslaki olisi ollut lievempi tai teko ei tuolloin olisi ollut lainkaan rangaistava. Kyseessä ei ole näet poikkeus oikeusvaltion perustavanlaatuisesta rangaistuksen lakisidonnaisuuden periaatteesta vaan yksinkertaisesti sen soveltamisesta. Lievemmän rikoslain tai rangaistavuuden poistamisen täytyy siinä tilanteessa olla voimassa myös silloin, kun tuolloinen kansallinen oikeustila oli ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa.

163. Mikäli näet kansallinen lainsäätävä rikoo yhteisön oikeussääntöjä antaessaan uuden, lievemmän rikoslain, se ei missään tapauksessa edistä sovellettavien säännösten johdonmukaisuutta vaan pikemminkin vaarantaa oikeusjärjestyksen yhtenäisyyden. Sellaisessa tapauksessa ei ole mitään syytä tehdä poikkeusta rangaistusten lakisidonnaisuutta koskevan periaatteen kaltaisesta oikeusvaltion perustavanlaatuisesta periaatteesta. Oikeusjärjestyksen johdonmukaisuuden säilyttäminen edellyttää päinvastoin sitä, että ensisijaisesti sovellettava yhteisön oikeus saadaan pannuksi täytäntöön.

164. Myöskään rangaistukseen liittyvät yleisestävyyden ja erityisestävyyden päämäärät eivät menetä merkitystään, kun teko pitäisi ainoastaan kansallisen lainsäätäjän mielestä jäädä rankaisematta, mutta yhteisön oikeuden mukaan samasta teosta on säädettävä edelleen tehokkaat, oikeasuhteiset ja varoitavat seuraamukset.

165. Siltä osin kuin kansalliset säännökset eivät ole yhteisön oikeuden kanssa yhteensopivia, kansallisilla tuomioistuimilla täytyy siten edelleen olla velvollisuus taata yhteisön direktiivien säännösten täytäntöönpano siten, että ne jättävät soveltamatta kansallisia säännöksiä, vaikka nämä olisivat lievempiä rikoslakeja. Tarkalleen sanoen teon jälkeen annettu yhteisön oikeuden vastainen rikoslaki ei ole *sovellettavissa oleva* lievempi rikoslaki.

166. Tilanne ei voisi olla toisenlainen siinäkin tapauksessa, että lievemmän rikoslain taannehtivaa soveltamista koskevaa sääntöä — tässä esitetyn näkemyksen vastaisesti¹³⁶ — ei pidettäisi yhteisön oikeuden periaatteena vaan yksinomaan kansalliseen oikeuteen liittyvänä kysymyksenä. Yhteisön oikeudessa asetetaan näet jäsenvaltioiden toimivallalle rajoituksia myös kansallisten säännösten soveltamisen osalta.¹³⁷ Yhteisön oikeuden ensisijaisuudesta seuraa, että kansallisten tuomioistuinten on otettava vireillä olevissa rikosoikeudenkäynneissä huomioon yhteisön oikeus ja erityisesti yhteisön direktiiveissä ilmaistut yhteisön lainsäätäjän säännöt ja arvonnäkemykset.¹³⁸

168. Myöskään yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Allain antamassaan tuomiossa¹³⁹ esittämät toteamukset eivät ole ristiriidassa tämän näkemyksen kanssa. Toisin kuin nyt käsiteltävässä asiassa, asiassa Allain oli näet muutettu jälkikäteen tosiseikkoihin ja yhteisön oikeuteen liittynyttä tilannetta vastaajan eduksi. Sama pätee myös asiaan Awoyemi sekä asiaan Skanavi ja Chryssanthakopoulos, joissa myös yhteisön lainsäädäntö oli sittemmin muuttunut.¹⁴⁰ Tällaiset tilanteet eivät ole verrattavissa siihen, että kansallisella tasolla otetaan jälkikäteen käyttöön vastaajalle edullinen mutta yhteisön oikeuden vastainen sääntely.

4) Päätelmä

167. Tästä syystä kansallisessa oikeudessa säädetty lievemmän rikoslain taannehtiva soveltaminen ei saa vaarantaa yhteisön direktiivien tehokasta ja kaikissa jäsenvaltioissa yhtenäistä soveltamista. Se ei missään tapauksessa saa johtaa siihen, että tekohtekellä rangaistava teko jää taannehtivasti rangaistuksetta yhteisön oikeussääntöjen vastaisesti.

169. Kaiken kaikkiaan on näin ollen todettava, että jäsenvaltion tuomioistuin on velvollinen varmistamaan direktiivin säännösten soveltamisen ilman edeltävää kansallisen perustuslakituomioistuimen ratkaisua siten, että se jättää teon jälkeen annetun lievemmän rikoslain soveltamatta, mikäli tämä laki on ristiriidassa direktiivin kanssa.

136 — Tämän ratkaisuehdotuksen 156 ja 157 kohta.

137 — Rikosoikeuden ja prosessioikeuden alalla tämä näkemys ilmenee esimerkiksi asiassa 186/87. Cowan, 2.2.1989 annettussa tuomiossa (Kok. 1989, s. 195, 19 kohta) ja asiassa C-274/96. Bickel ja Franz, 24.11.1998 annetussa tuomiossa (Kok. 1998, s. I-7637, 17 kohta).

138 — Vrt. velvoitteesta taata yhteisön oikeuden soveltaminen ja käytännön tehokkuus myös tämän ratkaisuehdotuksen 88 kohta ja 134–136 kohta.

139 — Mainittu alaviitteessä 36.

140 — Edellä alaviitteessä 127 mainitut tuomiot.

V Ratkaisuehdotus

170. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaisi Tribunale di Milanon ja Corte di Appello di Leccen sille esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

- 1) 9.3.1968 annetun ensimmäisen neuvoston direktiivin 68/151/ETY 6 artiklan ensimmäisessä luetelmakohdassa, luettuna yhdessä 25.7.1978 annetun neljännen neuvoston direktiivin 78/660/ETY 2 artiklan 3 kohdan ja 47 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan sekä EY 10 artiklan kanssa, edellytetään, että jäsenvaltiot eivät säädä asianmukaisia seuraamuksia ainoastaan niiden tilanteiden varalta, joissa tilinpäätöksiä ei lainkaan julkisteta, vaan myös niiden tilanteiden varalta, joissa julkistetaan sisällöltään virheellisiä tilinpäätöksiä.

- 2) Seuraamukset ovat ensimmäisen direktiivin 6 artiklassa tarkoitetulla tavalla asianmukaisia, kun ne ovat tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia. tässä yhteydessä erityisen merkityksellisinä on pidettävä paitsi osakkaiden ja velkojien, myös muiden ulkopuolisten etuja ja sitä, että suojellaan heidän luottamustaan siihen, että yhtiön varoista ja vastuista, rahoitusasemasta sekä tuloksesta annetaan oikea ja riittävä kuva. Sitä, sisältyykö kansalliseen oikeussääntöön tehokas, oikeasuhteinen ja varoittava seuraamus, on tarkasteltava kulloisessakin yksittäistapauksessa ottaen huomioon tämän säännön asema koko oikeusjärjestyksessä ja sen merkitys kansallisissa tuomioistuimissa käytävän oikeudenkäynnin kulun sekä sen erityispiirteiden kannalta.

- 3) Kansallinen oikeussääntö, jonka mukaan virheellisten yhtiötietojen antaminen ei ole rangaistava teko, mikäli teolla ei vääristetä merkittäväällä tavalla yhtiön tai konsernin varoja ja vastuita, rahoitusasemaa sekä tulosta koskevaa kuvaa, ellei teko ole ollut tahallinen ja tehty harhaanjohtamis- tai hyötymistarkoituksessa, ei ole ristiriidassa ensimmäisen direktiivin 6 artiklan ensimmäisen luetelmakohtan kanssa, luettuna yhdessä neljännen direktiivin 2 artiklan 3 kohdan ja 47 artiklan 1 kohdan kanssa.

Kansallinen oikeussääntö on kuitenkin näiden samojen säännösten vastainen, mikäli virheellisten yhtiötietojen antaminen ei — ilman että olisi suoritettava kaikkien yksittäistapaukseen liittyvien seikkojen kokonaisarviointia — ole sen mukaan rangaistava teko siinä tapauksessa, että totuudenvastaiset tiedot tai laiminlyönnit ovat johtaneet lopputulokseen, joka poikkeaa vain kuin tietyn prosenttiosuuden oikeasta arvosta.

- 4) Sellainen vanhentumista koskeva säännös, jonka mukaan säädettyjen seuraamusten määrääminen ei ole todellisuudessa odotettavissa tai se on vain harvoin odotettavissa, on ensimmäisen direktiivin 6 artiklan ensimmäisen luetelmakohtan, luettuna yhdessä neljännen direktiivin 2 artiklan 3 kohdan ja 47 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan kanssa, vastainen.
- 5) Kansallinen oikeussääntö, jonka mukaan seuraamuksia, joilla suojataan tiettyjen henkilöiden omaisuuteen liittyviä etuja, voidaan yleensä määrätä ainoastaan vahinkoa kärsineiden vaatimuksesta, ei ole ensimmäisen direktiivin 6 artiklan ensimmäisen luetelmakohtan, luettuna yhdessä neljännen direktiivin 2 artiklan 3 kohdan ja 47 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan kanssa, vastainen. Tämä edellyttää kuitenkin, että tämän lisäksi on olemassa yleinen oikeussääntö, jossa säädetään ulkopuolisten etujen suojaamiseksi myös mahdollisista omaisuusvahingoista riippumatta tehokkaista, oikeasuhteisista ja varoittavista seuraamuksista, joita voidaan vaatia viran puolesta.

- 6) Vastaavalla tavalla on tulkittava konsolidoituihin tilinpäätöksiin sovellettavaa 13.6.1983 annetun seitsemännen neuvoston direktiivin 83/349/ETY 38 artiklan 6 kohtaa, luettuna yhdessä kyseisen artiklan 1 kohdan ja 16 artiklan 3 kohdan kanssa.

- 7) Jäsenvaltion tuomioistuin on velvollinen varmistamaan direktiivin säännösten soveltamisen ilman edeltävää kansallisen perustuslakituomioistuimen ratkaisua siten, että se jättää teon jälkeen annetun lievemmän rikoslain soveltamatta, mikäli tämä laki on ristiriidassa direktiivin kanssa.